ASKERÎ TARÎH BELGELERİ DERGİSİ

Mart 1984 Yıl 33 Sayı 84

GENKUR. ASKERÎ TARÎH VE STRATEJİK ETÜD BŞK.

ANKARA
GENKUR. BASIMEVİ
1984

Mart 1984 Yıl 33 Sayı 84

ASKERİ TARİH BELGELERİ DERGİSİ

Gnkur. Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Bşk.

ANKARA
Gnkur. Basumevi
1984

GNKUR ATASE BŞK.
KÜTÜPHANESİ
Giriş T :
Kayıt No :

Ö N S Ö Z

Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi'nden derlenen belgelerden, Türk Silahlı Kuvvetleri'ne yarar sağlayacak ve tarihsel geçmişimizde yeri bulunan yazılı vesikaları yayınladığımız "Askeri Tarih Belgeler Dergisi"nin bu sayısına bu defa da 6 ncı Ordu Komutanlığı'na ait 1916–1918 yıllarını kapsayanlarını seçtik.

Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı'nın olanaklarının elverdiği oranda sürdürülen bu çalışmaların gerek askeri ve gerekse bilim çevrelerinde ilgi ile karşılanacağına inanarak yayınladığımız bu belgelerin; asıllarına sadık kalındığını belirtmek üzere ve daha önceki yayınlarda uyguladığımız yöntemle, belgenin aslı ile bugünkü yazıya çevrilmiş şeklini beraber sunuyoruz.

Metin içinde geçen bugünkü neslin anlamada zorluk çekeceği kelime ve deyimlerin yanına bugünkü anlamını vererek kelimeyi parantez içi olarak vermeyi uygun bulduk.

Zor ve meşakkatli bir dönemi yansıtan bu belgelerin Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi'nden derleme ve seçimi ile bugünkü Türk yazısına çevirisi Em. Alb. Niyazi ARTAN tarafından yapılmış, Öğ. Alb. Dr. Yücel AKTAR ve Öğ. Bnb. A. Mithat İNAN tarafından incelenip redaksiyonu yapılarak yayıma hazırlanmıştır.

Ramiz ERTEM
Hv. Korgeneral
As. T. ve Str. E. Bşk.

ONKUR ATASEBP Kütüphanesi

İ Ç İ N D E K İ L E R

A. BİRİNCİ BÖLÜM

1. IRAK VE İRAN HAREKÂT ALANLARINDAKİ YOLLARI, LOJİSTİK DESTEK BİRLİKLERİNİ GÖSTERİR BELGELER

NO :	BELGENİN TARİHİ	Ö Z E T İ
1968	9 Temmuz 1916	Menzil teşkilatının gereği kadar olumlu çalışamadığı hakkında 2 nci Ordu Komutanlığı'ndan 6 ncı Ordu Komutanlığı'na yazı.
1969	1 Ekim 1916	13 ncü Kolordu Komutanı Ali İhsan Paşa'nın İran içerisinde harekât ve lojistik yetersizliği konusunda 6 ncı Ordu Komutanlığı'na yazılan mütalaaları.
1970	23 Mart 1917	Geri çekilmek zorunda kalan birliklerin erzakını beraber götürmeleri, geriye götüremediği halde düşmana bırakılmayarak bulunduğu yerlerde tahrip ve yakmaları hakkında Başkomutanlık emri.
1971	24 Mayıs 1917	6 ncı Ordu geri teşkilleri bölgesindeki yol, su ve arazi hakkında rapor.
1972	24 Eylül 1917	6 ncı Ordu harekât alanındaki birliklerin muharebe gücünün azaldığını, bir kısım hayvanların öldüğünü, kalanların da ayakta duramayacak hale geldiğini gösterir belge.
1973	23 Ocak 1918	6 ncı Ordu Komutanı Halil Paşa'nın, yiyecek maddeleri tedarikinde çekilen zorluklar, menzil hatları, insan ve hayvan mevcutları ile giyecek ve teçhizat durumu hakkındaki belge.
1974	24 Ocak 1918	İaşe güçlüğü dolayısıyla 13 ncü Kolordu birliklerinin kuruluşlarında yapılan kaydırmalar hakkında 6 ncı Ordu Komutanlığı'nın emri.

NO :	BELGENİN TARİHİ	ÖZETİ
1975	9 Şubat 1918	Yağmurlar ve yolların çamur olmasından 6 ncı Ordu Komutanı'nın karargâhına dönemediği hakkında belge.
1976	–	6 ncı Ordu harekât alanındaki yollar, nehirlerin taşması nedeniyle sular altında kalmakta; suların çekilmesinden sonra ve oluşan bataklıklar, yol kapasitelerini olumsuz yönde etkilemekte, İstihkâm birlikleriyle yolların onarılması, yıkılan köprülerin yapılması veya yeni güzergâhların açılması mecburiyetinde kalınmakta olduğunu belirtir belge.

2. BELGELERİN YORUMU

B. İKİNCİ BÖLÜM

1. 6 NCI ORDU BİRLİKLERİNİN BÖLGE ESASINA DAYALI SEFERBERLİK HAZIRLIKLARININ YAPILMASI VE DIŞ PROPAGANDALAR İLE LOJİSTİK DESTEĞİN YETERLİ OLAMAMASINDAN ÖTÜRÜ FİRARLAR HAKKINDA BELGELER.

NO :	BELGENİN TARİHİ	ÖZETİ
1977	28 Aralık 1914	Lağvedilen birliklerden çok miktarda firarlar olduğu, yakalanmaları için önlemler alındığı, emredilen yeni teşkilatın yapılamadığı hakkında belge.
1978	7 Ağustos 1915	Bedre Kazası dolaylarında firar ve eşkıyanın çoğaldığı, ahaliye sarkıntılık ettikleri hakkında belge.
1979	20 Mart 1917	Semava yöresi halkından 312 (1916) doğumlulardan hiçbirisinin yapılan askere çağrı emrine uymadığı hakkında Bağdat Vilayeti'nin yazısı.
1980	27 Temmuz 1917	Hastalık, firar ve ölümler nedeniyle 18 nci Kolordu'nun insan ve hayvan mevcudunun yarı yarıya

NO :	BELGENİN TARİHİ	ÖZETİ
		indiği, aksi halde kolordunun eriyeceği hakkında yazı.
1981	20 Ekim 1917	Süleymaniye Hudut Taburu'nun yerli erlerden oluşan iki bölüğünün erlerinin firar ettiği, diğer taburlarda değişiklikler yapılarak kadro noksanlarının tamamlanmasına çalışıldığı hakkında 13 ncü Kolordu Komutanlığı'nın yazısı.
1982	27 Ekim 1917	Bağdat inşaat birliklerinden bazı erlerin eşkıyanın saldırısına uğradıkları, hat üzerinde güvenliğin sağlanması konusunda Başkomutanlık telgrafı.
1983	27 Mayıs 1918	Subayların izin veya istifa suretiyle tümenden ayrılmak istedikleri, firarlarla mevcutların azaldığı, keşfe gönderilen süvarilerin dahi firar etmekte oldukları, yararlanabilecek subay ve Türk erlerinden bir birlik teşkil edilmek istendiği hakkında yazı.
1984	1 Haziran 1918	Asker alma kuruluşlarının gereği gibi çalışamaması yüzünden, asker çağrısına 12.000'i aşkın erin icabet etmediği, sevkiyat kafilelerinden firarlar olduğu, kolordu birliklerinin kadrolarının çok noksan olduğu, birliklerin usta er ve hayvana ihtiyacı olduğu hakkında Musul'da 12 nci Kolordu Komutanı Fahrettin Bey'in yazısı.
1985	8 Haziran 1918	Gıdasızlık, bakımsızlık yüzünden ölümlerin çoğaldığı, firar nedeni ile birlik mevcutlarının yarıya indiği hakkında 6 ncı Tümen Komutanlığı'ndan 6 ncı Ordu Komutanlığı'na yazı.

2. BELGELERİN YORUMU

C. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1. İKMAL HİZMETLERİNİN AKSAMASI VE SONUÇLARI İLE İLGİLİ BELGELER

NO :	BELGENİN TARİHİ	Ö Z E T İ
1986	17 Kasım 1916	13 ncü Kolordu Komutanlığı'nın para, giyecek, yiyecek ve hayvan ihtiyacı hakkında 6 ncı Ordu'ya yazısı.
1987	27 Temmuz 1917	Matarasız erlere matara yerine kullanılmak üzere testi verildiği ve ayrıca daha 30 adet küpe ihtiyaç olduğu hakkında belge.
1988	23 Ağustos 1917	Açılan su kuyuları için direk ihtiyacı, açılan kuyularda suların çok çabuk bittiği hakkında yazı.
1989	20 Ekim 1917	Kefri'de bulunan 13 ncü Uçak Bölüğü'nün taşıt aracı noksanlığı yüzünden gerektiğinde yer değiştiremeyeceği, araba ve koşum hayvanı isteği hakkında birlik komutanının yazısı.
1990	8 Kasım 1917	Birliklerin su kuyularına ve kaynaklara kademe kademe sıra ile gönderileceği hakkında 13 ncü Kolordu Komutanlığı'nın telgrafı.
1991	26 Kasım 1917	18 nci Kolordu birliklerinde sağlık durumunun çok bozulduğu, elbise ve teçhizata fazla ihtiyaç bulunduğu hakkında 6 ncı Ordu Komutanlığı'na yazı.
1992	27/28 Kasım 1917	13 ncü Kolordu birliklerinin kışlık elbise, kaput, çamaşır ihtiyacı ile Kerkük'te el tezgâhlarında pamuk ipliğinden çamaşır yaptırılmasının düşü-

NO :	BELGENİN TARİHİ	Ö Z E T İ
		nüldüğü, kolordunun çalışmasına ihtiyaç duyuluyorsa, bu ihtiyaçların sağlanması hakkında 6 ncı Ordu'ya yazı.
1993	18 Şubat 1918	18 nci Kolordu hayvanlarının ekserisinin öldüğü, kalanların hizmet göremeyecek derecede zayıfladığı, iaşe zorluğu nedeniyle bazı birliklerin konuşlarında değişiklik yapıldığı, hayvan yemlerinden un yapılarak erata yedirildiği hakkında 6 ncı Ordu Komutanlığı'na yazı.

2. BELGELERİN YORUMU

D. DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1. AKARYAKIT İKMALİNDEKİ AKSAKLIKLARIN SONUÇLARI HAKKINDAKİ BELGELER

NO :	BELGENİN TARİHİ	Ö Z E T
1994	27/28 Nisan 1918	Benzin yokluğundan uçak keşfi yaptırılamadığı hakkında 6 ncı Ordu Komutanlığı'na yazı.
1995	22 Ekim 1918	13 ncü Kolordu Komutanı Ali İhsan Paşa'nın binek otomobilinin benzin ihtiyacı hakkında belge.

2. BELGELERİN YORUMU

Belge No : 1968

[illegible]

[illegible] ۲۲/۴/۲۶

[illegible]

موصله‌ده مشاهدات و محسوساتم شاهد اینه، منزل طرفنه موصل عودینه
معاونت ممکنه‌لک تماماً الفا الموزلی و منطقه‌سنه‌لکی عودیه معاونت [illegible]
بر وظیفه‌مز مهم ملقی ایلدیکی قناعتنی ویردی. قطعاً لک منزلاً اولاً هر اجتماعت
راحتاجاری تعلیل و چاره ایلمانه لزوم اولمقده‌در. منزلک نه‌صاحبی طرفندن
بهاسیده موقع کسب اولمشدر. بو حالک تهلکه‌سی اوزرینه صورت مخصوصه‌ده
نظر دقت دولتزی جلب و تحریک کرد خدمتنه عائد هر مراجعت
و عقب منزلک اسعاف ایلمسنک تحصیل تأمینه و خصوصه تلغراف باکه
اوزره عاجزانه معلومات اعطا بوریلمسنی رجا ایدرم.

شو اسیده عرض اولونه‌که بو موسمده موصل - نصیبین منزل خطنده
انسانلر ایچون استعمال اولنمسی علی الطلوب حیات انسانی ایچون محققه تهلکه‌دار
ضعفا و پراکنده‌لک بلا حساب چولده تباه اولیور قناعتنده بولنمقده
حاللریم. موصل بو تهلکه‌یه سوق ایدیلمکی کیمنک سوء اداره‌سی اولدیغنی
بلا تأمل تشخیص ایدیلیر. حالبوکه عودتمده ۲۱/۴/۲۶ ده چولده
منفی حیاتده آنجه برقاچ نفر ملسه نفسی بالذات کندی اوتومبیلم ایله
آنجه سلامتنه چیقاره بلیرم. مرقوم و ثابت نظراً التماس ایلرم
طاریق بشنی بوکنده قونیه و لاینلک آرسنده [illegible]
[illegible]

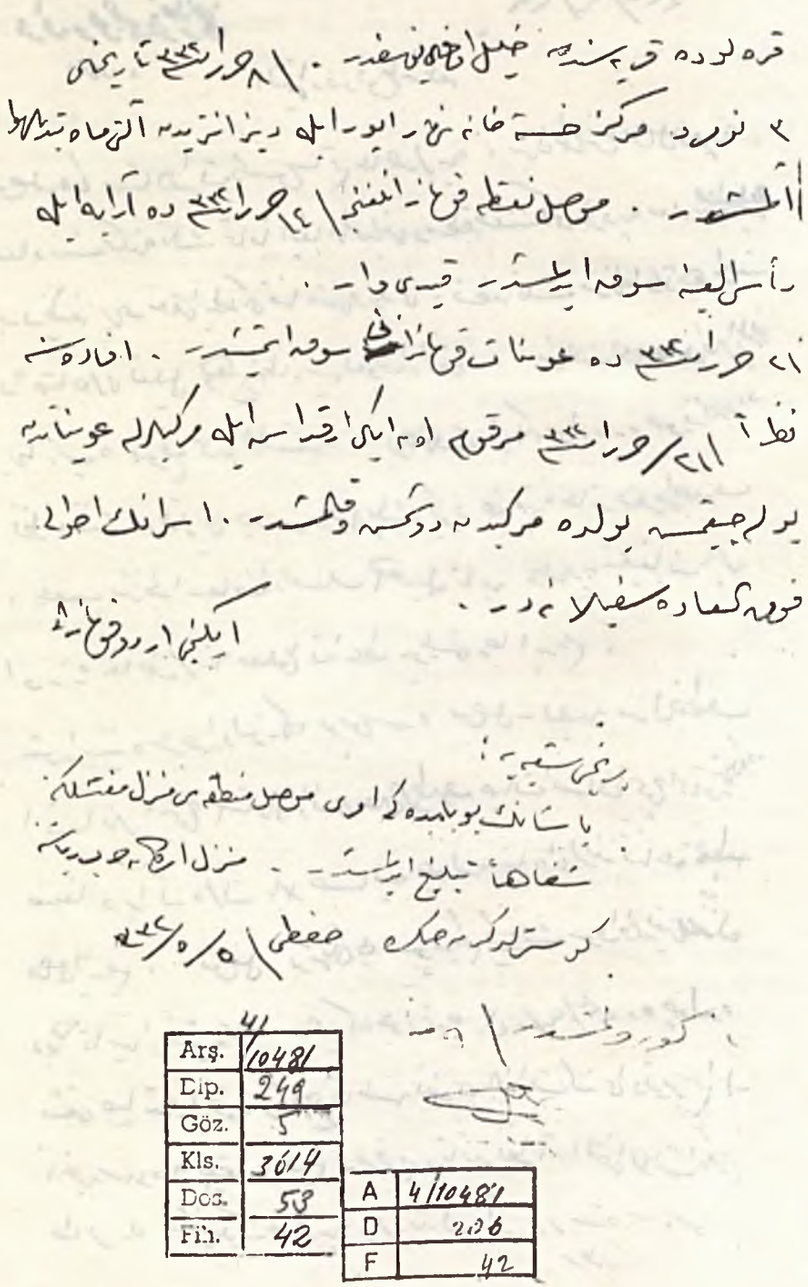

Irak ve Havalisi
Kumandanlığı
Erkân-ı Harbiyesi

26.4.332 (9 Temmuz 1916)

Altıncı Ordu Kumandanlığına

Musul'daki müşahedat ve mahsusatım (gördüklerim, işittiklerim) acizlerine (bana), menzil tarafından Musul Grubu'na muavenet-i mümkünenin (yapılabilecek yardımın) tamamiyle ifa olunmadığı ve Mıntıka Müfettişliğince muavenet-i azamiyenin bir vazife-i mühimme telakki edilmediği (her türlü yardımı önemli bir görev saymadığı) kanaatını verdi. Kıtaatın menzile olan her müracaat ve ihtiyaçları talil (bahane gösterilip) ve hiç olmazsa tavik olunmaktadır (oyalanıp geciktirilmektedir).

Menzilin tahsisatı (ödeneği) kâfi olmadığı bahanesi de mevzu-u bahis (söz konusu) olmuştur. Bu halin tehlikesi üzerine suret-i mahsusada nazar-ı dikkat-i devletlerini celp (özellikle yüce dikkatinizi çeker) ve Grubun geri hizmetine ait her müracaatın derakab (hemen) menzilce isaf olunmasının (yerine getirilmesinin) ehemmiyetle temin ve Gruba tebligat yapılmak üzere acizlerine malumat ita buyurulmasını (tarafımıza bilgi verilmesini) rica ederim.

Şurası da arz olunur ki bu mevsimde Musul-Nusaybin menzil hattının insanlar için istimal olunması (kullanılması) ale-l-ıtlak (genel olarak) hayat-ı insani (insan hayatı) için muhakkak (gerçekten) tehlikedir. Zuafâ (Güçsüzler) ve perakendelerin bila hesap (hesapsız olarak) çölde tebah olduğuna (mahvolduğuna) kanaat-i kat'iye hasıl ettim (kesin olarak inandım). Musul, bu tehlikeyi söylediğim (söylediğimde), kimsenin sevk olunmadığını menzil bana temin etmişti. Halbuki avdetimde (dönüşümde) 23.4.332 (6 Temmuz 1916)'de çölde menfa hayatta (sürgün hayatından kurtulabilmiş) ancak birkaç neferi bizzat kendi otomobilim ile ancak selâmete çıkarabildim. Merkum (Adı geçen) vesaika (kayıtlara) nazaran Altıncı Alayın İkinci Taburu Beşinci Bölüğünde Konya Vilayetinin Akşehir Şubesine mensup Karaloda Karyesinden (Köyünden) Haliloğlu Yusuf'tur. 8 Haziran 332 (21 Haziran 1916) tarihli 3 numaralı Merkez Hastahanesinden rapor ile dizanteriden altı mah tebdilihava (ay hava değişimi) almıştır. Musul Nokta Kumandanlığı'nca 14 Haziran 332 (27 Haziran 1916)'de araba ile Resülayın'a sevk edilmiştir. Kaydı var. 21 Haziran 332 (4 Temmuz 1916)'de Avinat Kumandanı sevk etmiş-

Belge No : 1968

tir. İfadesine nazaran 21 Haziran 332 (4 Temmuz 1916) merkum on iki arkadaş ile merkeplerle Avinat'tan yola çıkmış, yolda merkepten düşmüş ve kalmıştır. Üseranın ahvali (Tutsakların durumu) fevkalade sefilânedir.

İkinci Ordu Kumandanı

Birinci Şubeye :
Paşanın bu babdaki (konudaki)
emri Musul Mıntıkası Menzil Müfettişliği'ne
şifahan (sözlü) tebliğ edilmiştir. Menzil
Erkân-ı Harp Riyasetine (Kurmay Başkanlığına)
gösterildikten sonra hıfzı (saklanması)
5.5.332 (18 Temmuz 1916)

Görülmüştür 9 minh (22 de)
Halil

Arşiv No : 4/10481
Dolap No : 249
Göz No : 5
Klasör No : 3614
Dosya No : 53
Fihrist No : 42

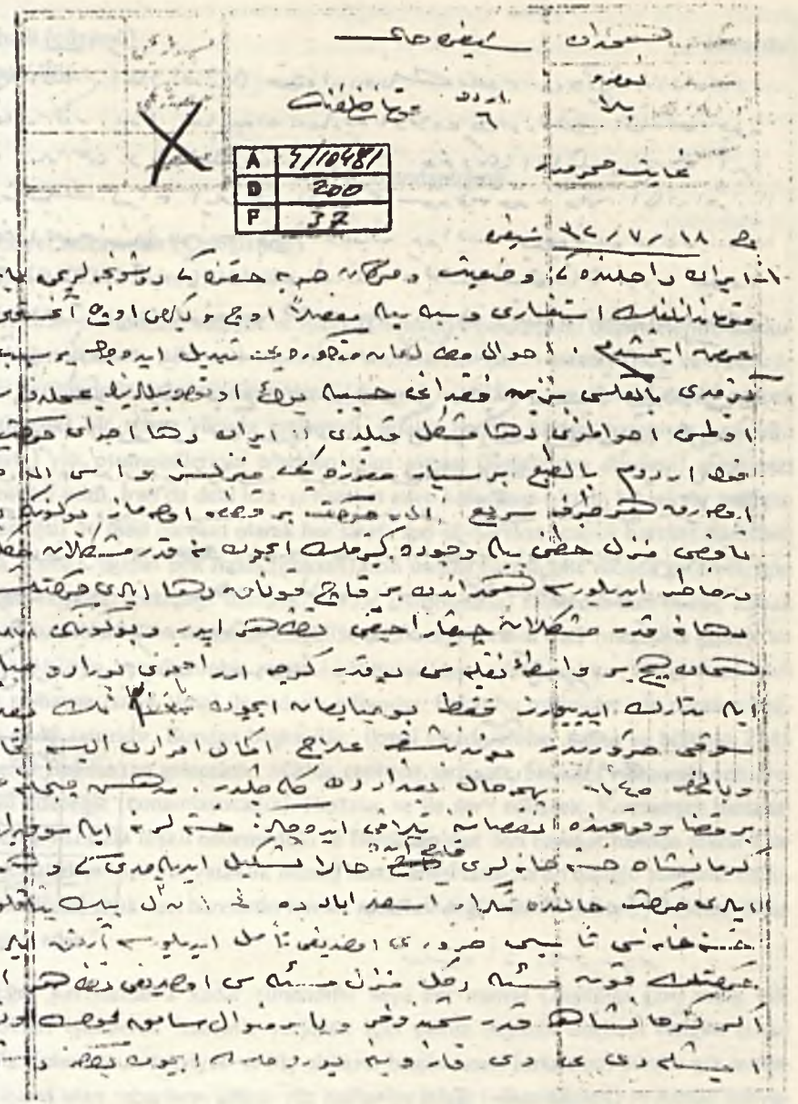

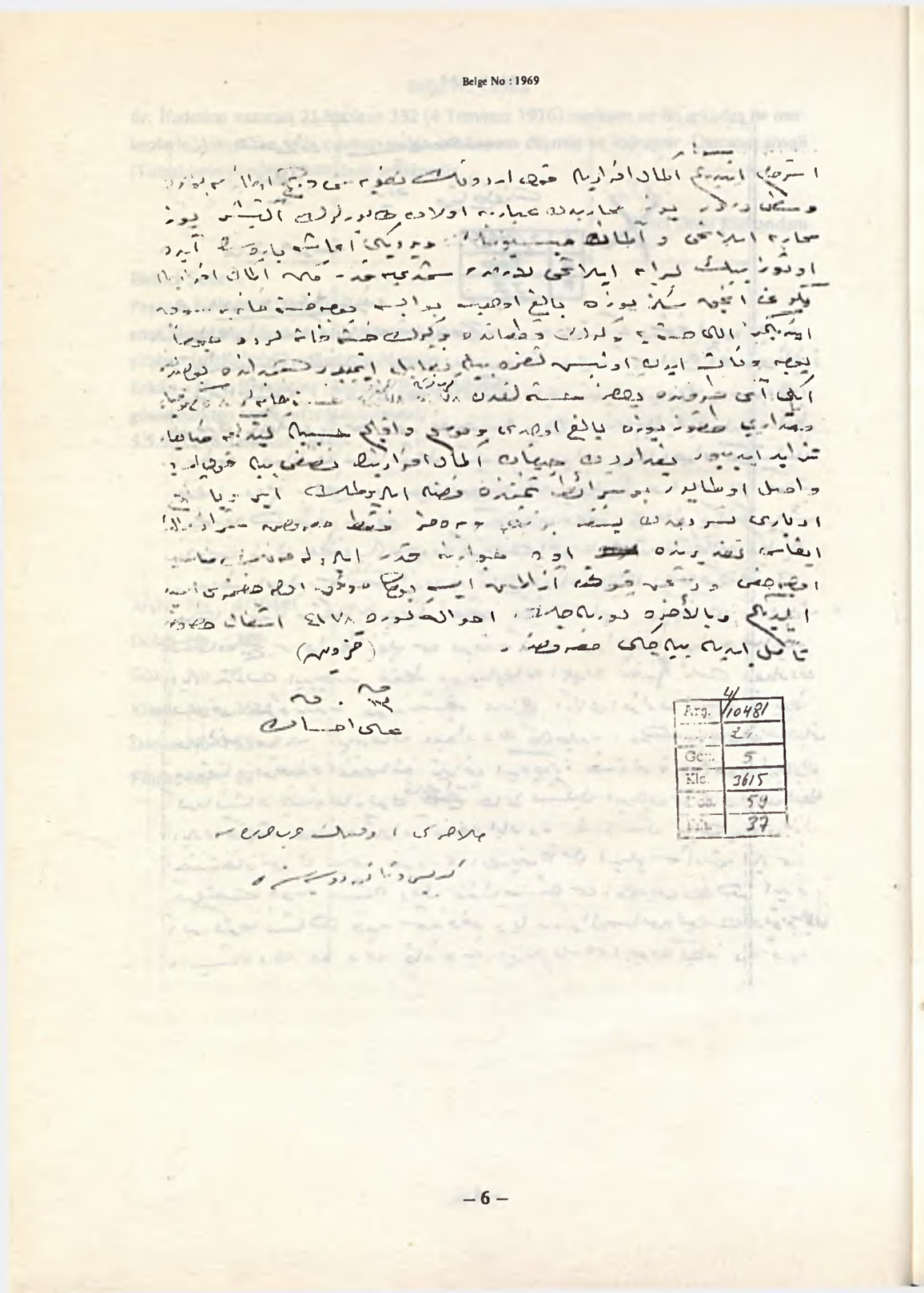

Şifre halli (çözümü) Hemedan

Numara / Bilâ

6 ncı Ordu Kumandanlığına

Gayet mahremdir (Çok gizlidir)

C. 18.7.32 (1 Ekim 1916) şifre

1. İran dahilindeki vaziyet ve harekât-ı harbiye hakkındaki düşüncelerimi Başkumandanlığın istifsarı (sorması) vesilesiyle mufassaları (uzun uzadıya) üç ve yirmi üç ağustos tarihlerinde arzetmiştim. Ahval (durum) mutalâat-ı mezkureyi tebdil edecek (değiştirecek) bir sebep vücuda getirmedi. Bilakis benzin fıkdanı hasebiyle (yokluğu nedeniyle) yük otomobillerinin amelden sakıt olması (işgücünden düşmesi) ahvalimizi daha müşkil kıldı. İran'da dahi icra-yı hareket eden kolordum bittabi bir seyyar müfreze gibi menzilsiz ve üssül hareket olarak her tarafa seri-ül-hareket (çabuk hareket edebilen) bir kıta olamaz. Bugün pek nakıs (noksan) olan menzil hattını bile vücuda getirmek için ne kadar müşkilât çekildiği derhatır edilirse (hatırlanırsa) Hemedan'dan birkaç konak daha ileri hareketin daha ne kadar müşkilât çıkaracağı tezahür eder (meydana çıkar). Ve bugünkü 4878'in hemen hiçbir vasıta-i nakliyesi (taşıt aracı) yoktur. Gerçi erzakımızı burada mübayaa (satın alma) ile tedarik ediyoruz. Fakat bu mübayaat için paranın Bağdat'tan sevki zaruridir. Bundan başka ilâç, ikmal efradı, elbise, kaput ve bilhassa 2145 behemehal Bağdat'tan gelecektir. Müthiş cephane sarfiyatı, bir kaza vukuunda noksanına telâfi edeceğiz (tamamlayacağız). Hastalar ne ile sevk edilecek. Kermanşah hastahaneleri kaç ayda hâlâ teşkil edilemedi ki ve Hemedan'dan ileri hareket halinde tekrar Esatabat'ta lâakal (en az) bin yataklık menzil hastahanesi tesisi zaruri olduğu teemmül edilirse (düşünülürse) artık ileri hareketin kuvvet meselesi değil menzil (mesafe) meselesi olduğu tezahür eder.

Eğer Kermanşah'a kadar şimendifer veya ber-minval (alışıldığı gibi) sabık yük otomobilleri işletilerek Kazvin'e yürümek için yalnız düşman istirham ettiğim ikmal efradıyla Kolordunun takviyesi ve hiç olmazsa bugün vasatı (ortalama) dörder yüz muharipten ibaret olan taburların altışar yüz muharibe iblağı (yükseltilmesi) ve Alman misyonunun verdiği iaşe parasının ayda otuz bin liraya iblağı lazımdır. Şimdiye kadar gelen ikmal efradının yekûnu ancak sekiz yüze bâliğ olup bu ise yevmiye hastahaneye sevk ettiğimiz elli hastaya ve gerek kıtaatta ve gerek hastahanelerde cem'an (tüm olarak) yevmiye vefat eden on beş nefere bile tekabül etmiyor (karşılık olmuyor). Hemedan'da bulunduğumuz iki ay zarfında yalnız hastalıktan Kermanşah, Hemedan hastahanelerindeki vefiyatımız (ölenlerimiz) miktarı dokuz yüze bâliğ oldu ve mevsim ve iklim hasebiyle

Belge No : 1969

gittikçe zayiat tezayüt ediyor (artıyor). Bağdat'tan çıkan ikmal efradının nısfı (yarısı) bile Kolorduya vasıl olmuyor. Bu şerait tahtında (koşullar altında) fazla ilerlemek er veya geç idbar-ı teşriadan (hükümlerin yerine getirilememesinden) başka bir netice veremez. Fakat maruz şeraitin ifası takdirinde Ave civarına kadar ilerlemenin münasip olacağı ve düşman kuvveti azalmış ise buna muvaffak olacağımızı ümit eylediğim ve bilahara görülecek ahvale göre Kazvin'in işgali hususunun teemmül edilebileceği (düşünülebileceği) maruzdur.

13. K. K.
Ali İhsan

Hülasası, vaktinin harp ceridesine, kendisi vesaik dosyasına.

Arşiv No : 4/10481

Dolap No : 249

Göz No : 5

Klasör No : 3615

Dosya No : 59

Fihrist No : 37

Belge No : 1970

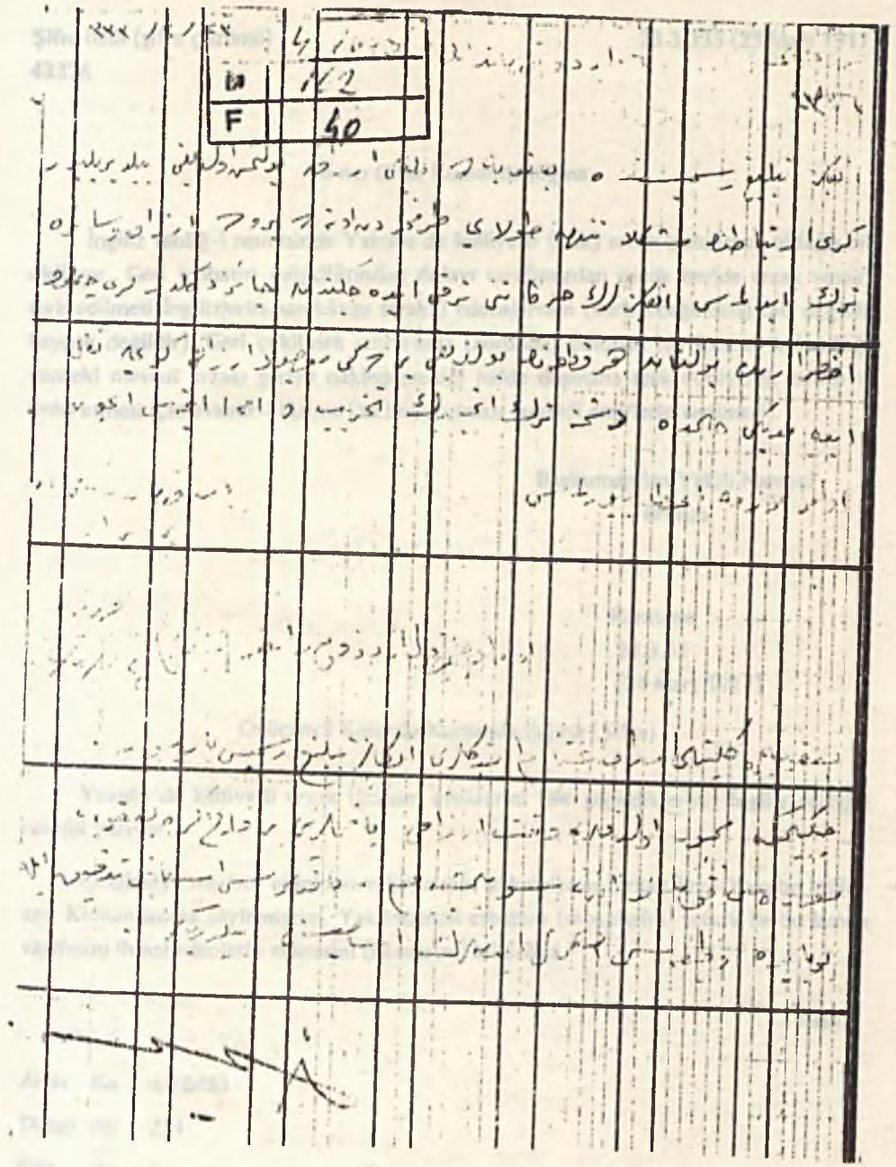

Belge No : 1970

Şifre halli (şifre çözümü) 23.3.333 (23 Mart 1917)
43376

6 ncı Ordu Kumandanlığına

İngiliz tebliğ-i resmisinde Yakube'de külliyetli (çok) erzak bulunmuş olduğu bildiriliyor. Geri irtibatın müşkilâtından dolayı tarafımızdan ötede beride erzak vesaire terk edilmesi İngilizlerin harekâtını terakki edeceğinden (ilerleteceğinden) caiz değildir (uygun değildir). Geri çekilmek ıztırarında (zorunda) bulunan her kıtanın bulunduğu yerdeki mevcut erzakı geriye nakledemediği halde düşmana terk etmiyerek tahrip ve imha etmesi için evamir-i lâzime i'ta buyurulması (gerekli emirlerin verilmesi).

Başkumandan Vekili Namına
Bronza

Karatepe
24.3.33
(24 Mart 1917)

Onüçüncü Kolordu Kumandanlığına (Şifre)

Yakube'de külliyetli erzak iğtinam ettiklerini (ele geçirdiklerini) İngiliz tebliğ-i resmisi yazıyor.

Çekilmeye mecbur oldukları vakit erzakı yakmalarını birkaç kere Yakube Müfrezesi Kumandanına söylemiştim. Yakılmaması esbabını (sebeplerini) tetkik ile bu babda vazifesini ihmal edenlerin esamisini (isimlerini) bildiriniz.

Halil

Arşiv No : 4/10481
Dolap No : 251
Göz No : 1
Klasör No : 3652
Dosya No : 225
Fihrist No : 40

شرقات

۲۲۲ / ۵ / ۲۴

الحی اردو خوانه قند

لوزو

A	4-16481
D	
F	5

۱ — دجه غلبه

بلخ : شرقه ده شاه دوشی دجه بری نقصه ایده بول ، نقدیاً اوه کیلاره شاده فتح آباد اوغانه جلاجیه بوغدیه قدر ایکی کله ، اوغه بلخه آیاق مرورینه مساعده . فتحه ده اغنیا (مسجد) موقعنده بولنان بیوک قیسمی پیاده لرك منفذاً و آتیلرك تکدار مرورینه مساعده . و منفعتنك غایت دیك و جید اولمسنه دوجی بولنده شرقه — بلخ آیاقلری بیچ و عیاق بول دیانه بوقدر .

مسجد ده اغنیا قسما جیل دره لری بیچه مرتبه نرخانه قدر . اوچ جلی برسالیلیه کدا جیل مکیلی انی غیب بیاجدی نقصاً قلعه البنه اوستنده و داوی کفاده [داوی خلم] دیکه آنا یولی ملاحظه دیکه بول موجود . بو ایکی یول آنه میلی دیرکیه نظاً دها مساعده . فقط شرقی جانبه باطیق آیاق کچمز . مسجد و قلعه البنه موقعنده عیه دس و بلاج موقعنده آنا مجه قاله اوزره بسه . انی عیاق یانه موجود . بونده منفذ پیاده و تکدار جونوف مرورینه مساعده .

۲ — فتحه ده نرخانه قدر اوله سالی یوقنه آیاق مرورینه مساعد بر حال اوزره اولمغه بولدی عه جاوریغه کلمکی اولمغه باشلامه مرتبه آیقه اوچ آی جاقسنه موفقدر . بو یولك تعمیری تقدیرنده کی تقدیرده سالی یولنده ۶۰ و جانوقه جوانه ده کی کمار قیرشاق اصلاح ایکی کله ده دوری یولك وضعیتنه اصلاحنه موقع ایلی جوزدیر . بو تقدیرده یولك قلعه البنه ده اغنیا قسماً داوی کفاده ، تقصیب وقسما جیل جانوقه ، کیوه دك دیه باقلاشقده جوکره تکدار ایچون آنا یول معلی اولمه مرتبه اصلاحی مناسب اولمه جقدر .

۳ — جولو : عیه دس ده ایکی تیغ دار . اجیه . بدی درت سنتی جیا ایکی کچه طوغه یا حاصلات بایلیور .

— بلاج ده درت سنتی جیا حاصلات بدی درت سنتی اوله بسه طوغه . فقط اجیه . جیل مکوت شرق جاجلنه ده دیه خط اوزرنده ده برکچی جولو بولنیور (مع حاجه کوه کچمکه جوم سنبلده ده کی جولو غیر المفده در . بلاجیده کی قیاس جوجوجه اوزرنه یاپلمشدر) .

کذا : عیه دس شرقیه طغان دسنده آنا یول اوزرنده جزایه موقعنده ده لاقی اوتوره طوغه

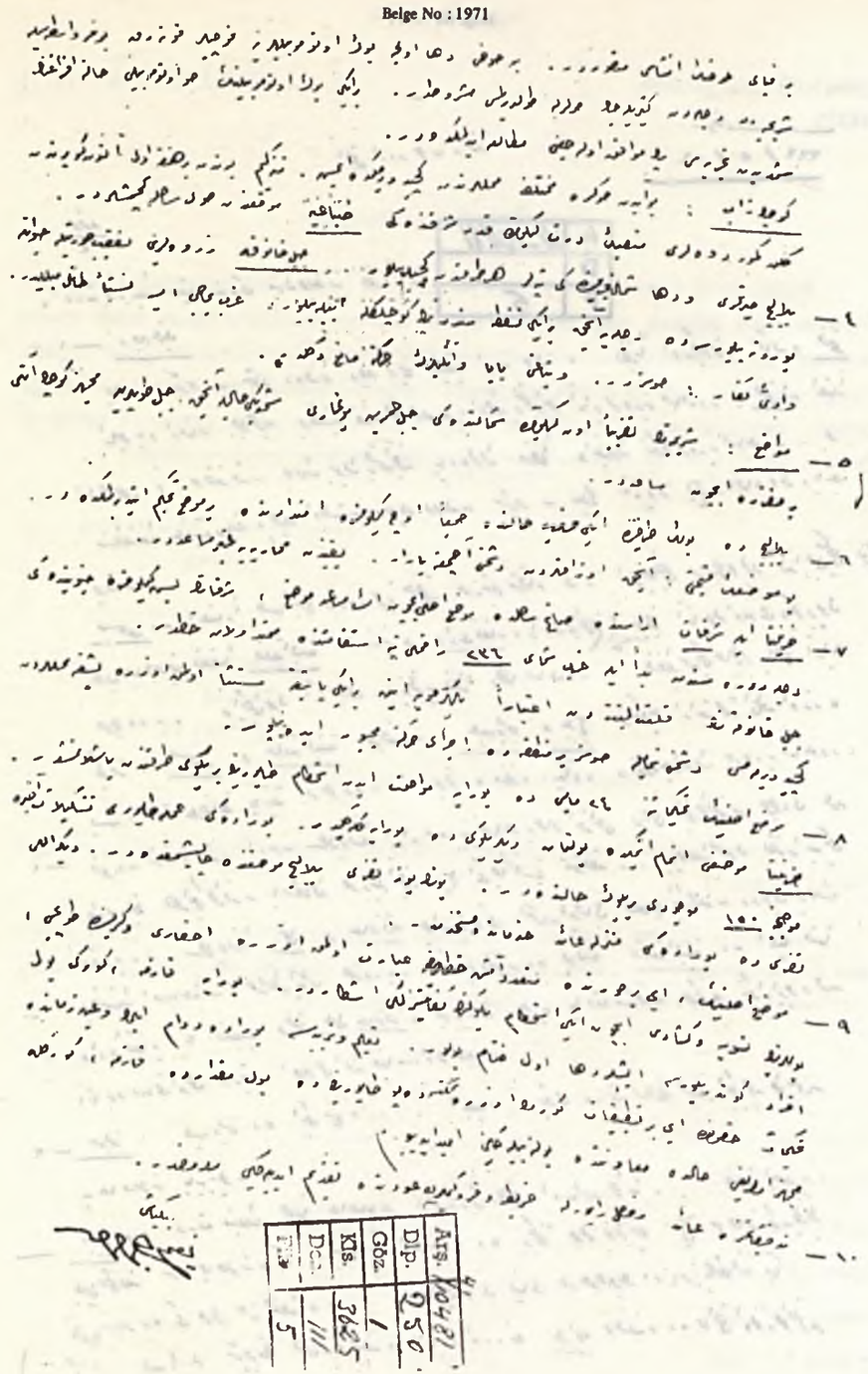

Numara / 2
Dört yüzbin mikyasındaki (ölçüsünde) menzil haritasına nazarandır.

Şerkat
24/5/333 (24 Mayıs 1917)

Altıncı Ordu Kumandanlığına

1. Dicle Grubu

Yollar; Şerice'den şimale (kuzeye) doğru Dicle boyunu takip eden yol, takriben (yaklaşık) on kilometre şimalde Fetha namıyla yadolunan (anılan) Cebel-i Hamrin Boğazına kadar iki mahalde (yerde) ufak bir tamir ile araba mururuna (geçmesine) müsaittir. Fetha'dan itibaren Mishak mevkiine kadar yolun büyük bir kısmı ancak piyadelerin münferiden (teker teker) ve atlıların tekerle mururuna müsaittir. Bu mıntıkanın gayet dik ve sarp olmasından dolayı bu yoldan Şerice-Bilaliç anayoluna hiçbir arzani (enine olarak) yol ve patika yoktur.

Mishak'tan itibaren kısmen cebel (dağ) zirvelerine çıkmak suretiyle Şerkat'a kadar ivicaclı (eğri büğrü) bir sahil yoluyla keza Cebel-i Mekhul, Cebel-i Mugbiril garp (batı) yamaçlarını takiben Kal'at ül-bent üzerine ve Vadi-i Küffar (Kafirler Vadisi) boyunca anayoluna mülâki (kavuşan) diğer bir yol mevcuttur. Bu ikinci yol az meyilli ve birinciye nazaran daha müsaittir. Fakat şimdiki haliyle bittabi araba geçemez. Mishak ve Kal'at ül-bent mevkilerinden Aynidis ve Bilâliç mevkileriyle arasına mümtedd (uzayan) olmak üzere beş, altı arzani patika mevcuttur. Bunlarda münferit piyade ve tek hayvanların mururuna müsaittir.

2. Fetha'dan Şerkat'a kadar olan sahil yolunun araba mururuna müsait bir hale ifrağı (getirilmesi) lâakal (en azından) iki dolgun mevcutlu amele taburunun her iki taraftan başlamak suretiyle ancak üç ay çalışmasına mütevakkıftır (bağlıdır). Bu yolun tamiri takarrür ettiği takdirde sahil yolunun Nemel ve Hanuka civarındaki hemen gayri kabili islah (düzeltilmesi olanaksız) iki mahalden dolayı yolun bu kısmının ıslahından sarfı nazar edilmesi (vazgeçilmesi) zaruridir. Bu takdirde yolun Kal'at ül-bent'ten itibaren kısmen Vadi-ül Küffar'ı takip ve kısmen Cebeli Hanuka'ya girerek suya yaklaştıktan sonra tekrar ayrılarak anayola mülaki olmak (kavuşmak) suretiyle ıslahı en münasip olacaktır.

3. Sular : Aynidis'te iki menba vardır. Acıdır. Yirmi dört saatta cem'an iki buçuk tonluk bir hasılat yapabiliyor. Bilâliç'de dört menbaın cem'an hasılatı yirmi dört saatta on beş tondur. Fakat acıdır. Cebel-i Mekhul'un şark (doğu) yamaçlarındaki derin hattı

içtimalarda da birikinti sular bulunabiliyor. Mamafih gün geçtikçe umum menbalardaki sular azalmaktadır. Bilâliç'teki kapalı su havuzlarının inşasına başlanmıştır. Keza Aynidis'le Şerice'nin hemen vasatında (ortasında) anayol üzerinde Gırabe mevkiinde lâakal otuz tonluk bir kapalı havuzun inşası mutasavverdir (tasarlanmaktadır). Bu havuz daha evvelce yük otomobillerine fıçılar konarak bunlar vasıtasıyla Şerice'den, Dicle'den getirilecek sularla doldurulması meşruttur (şarttır). Bir iki yük otomobilinin su otomobili haline ifrağının (dönüştürülmesinin) şimdiden tecrübesi pek muvafık olacağı mütalâa edilmektedir.

Küçük Zap : Bu aydan sonra muhtelif mahallerden geçit vermekte imiş. Nitekim bundan bir hafta evvel Altınköprü'den gelen kömür develeri menbaın dört kilometre kadar şarkındaki Sulbaiye mevkiinden sol sahile geçmişlerdir.

4. Bilâliç sırtları ve daha şimali garbisindeki (kuzeybatısındaki) tepeler her taraftan geçilebiliyor. Cebel-i Hanuka zirvelerini (tepelerini) takip suretiyle hayvanla yürünebiliyorsa da Dicle'ye ancak bir iki noktasından pek güçlükle inilebiliyor. Garp yamacı ise nisbeten tatlı meyillidir.

Vadi-i Küffar : Susuzdur ve yatağı yaya ve atlıların hareketine mani değildir.

5. Mevazi : Şerice'nin takriben on kilometre şimalindeki Cebel-i Hamrin Boğazı şimdiki haliyle ancak cebel toplarıyla mücehhez (donatılmış) küçük atlı bir müfreze için müsaittir.

6. Bilâliç'te yolun tarafeyninde (iki tarafında) iki grup halinde cem'an üç kilometre imtidadında (uzunluğunda) bir mevzi tahkim ettirilmektedir.

Bu mevziin kıymeti, ancak uzaklardan düşmanı açmaya yarar. Yakından muharebeye gayri müsaittir.

7. Hırnita ile Şerkat arasında sağ sahilde mevzi-i asli için en müsait mevzi, Şerkat'in beş kilometre cenubundaki (güneyindeki) Dicle devresinden (gerisinden) bed' ile (başlayarak) garbi şimali 236 rakımlı tepe istikametinde mümted olan (uzanan) hattır.

Cebel-i Hanuka'nın Kal'at ül-bent'ten itibaren yalnız suya inen bir iki patika müstesna (hariç) olmak üzere, başka mahallerden geçit vermemesi, düşmanı tamamiyle susuz bir mıntıkada icrayı harekete mecbur edebilir.

8. Mevzi-i aslının tahkimatına 24 Mayıs'ta buraya muvasalat eden istihkâm taburunun bir bölüğü tarafından başlanmıştır. Hırnita mevziini itmam etmekte (tamamlamakta) bulunan diğer bölüğü de buraya gelecektir. Buradaki Amele Taburu teşkilât-ı ahire (son kuruluş) mucibince 150 mevcutlu bir bölük halindedir. Bunun yüz neferi Bilâliç mevziinde çalışmaktadır. Diğer elli neferi de buradaki menzile ait hidematta (hizmetlerde) müsdahdemdir (kullanılmaktadır).

9. Mevzi-i aslının, iyi bir surette müteaddit atış hatlarından ibaret olmak üzere ihzarı (hazırlanması) ve gerisinde topçu yollarının tesviye (düzeltme) ve küşadı (açılması) için iki istihkâm bölüğünün kifayetsizliği aşikârdır. Buraya kazma, küreği bol efrat gönderilirse, işler daha evvel hitam bulur (biter). Talim ve terbiyesine burada devam eylemek ve aynı zamanda tahkimat hususunda iyi bir tatbikat görmek üzre mümkün ise Depo Taburunun da bol miktarda kazma, kürekle mücehhez olduğu halde muavenette (yardımda) bulunabileceğini ümid ediyorum.

10. Tetkikatımıza ait mufassal (etraflı) raporla harita ve krokilerin avdette takdim edileceği maruzdur.

Binbaşı
Naim Cevdet

Arşiv No : 4/10481
Dolap No : 250
Göz No : 1
Klasör No : 3625
Dosya No : 111
Fihrist No : 5

نمره: ٨٠٤

تاریخ: [redacted] صادره: التنی اداره قرینه‌سی

صدر: ٢٢/٩/٢٢

4/10484

[redacted]

22

صدر: ٢٢/٩/٩ شعبه اول

التنی ذاته سواری بولنی [redacted] تفتیشه حیوانات
حول وظیفه قاریحالنه بولدم. لذا لتدقیق حول حقه ظهرنده حیوانات
قرم اغلنمت بوتون ... الی ... نحوم بیدکدن قیدکمی قدا
دعیفه ساره. بقیه‌لر اکلی بوزندن برحقه‌ده بوزده‌ر نسبتده حیوان
نفت اولدیغی دیکرلرنده ا سکیت حلنه کدکده اکلاشدی.
حتی سواری لوانی تفتیشده برحیوان ایاقده. طوایه‌ده کوزه‌ودمت
اوکنه بره بیقلدی. وسوایی دوره دوشده. لوازمنه کی
یاره بلدیرنده حیوانی طوید عادتا ایی شکلده [redacted]
حکیدر. برحاله نظرا ایی قرهاردوز حسه‌جوزنه بتون قیمیلنه جیه
حالنه رکلدی. برکت حالنه برجوه اشیا ایی نجیزات دیکه طوبرلق
وجنیزلک یرا قبلی ضرور. مولاه ایچه دوشه‌جکدر.

٢- یاحسه جایاه وتصوراته محل قالمامه‌اتدر. برجهت تحدید نظارتنه
انسی وقرهاردونه اشه وضعی اصلاح وحیواناته لازمی یاره برعیه تحقیقه
اعمه ایله رکیه فالکلهاب. یاشانت با استانبول حیث

GNKUR ATASE Bek. Kütüphanesi

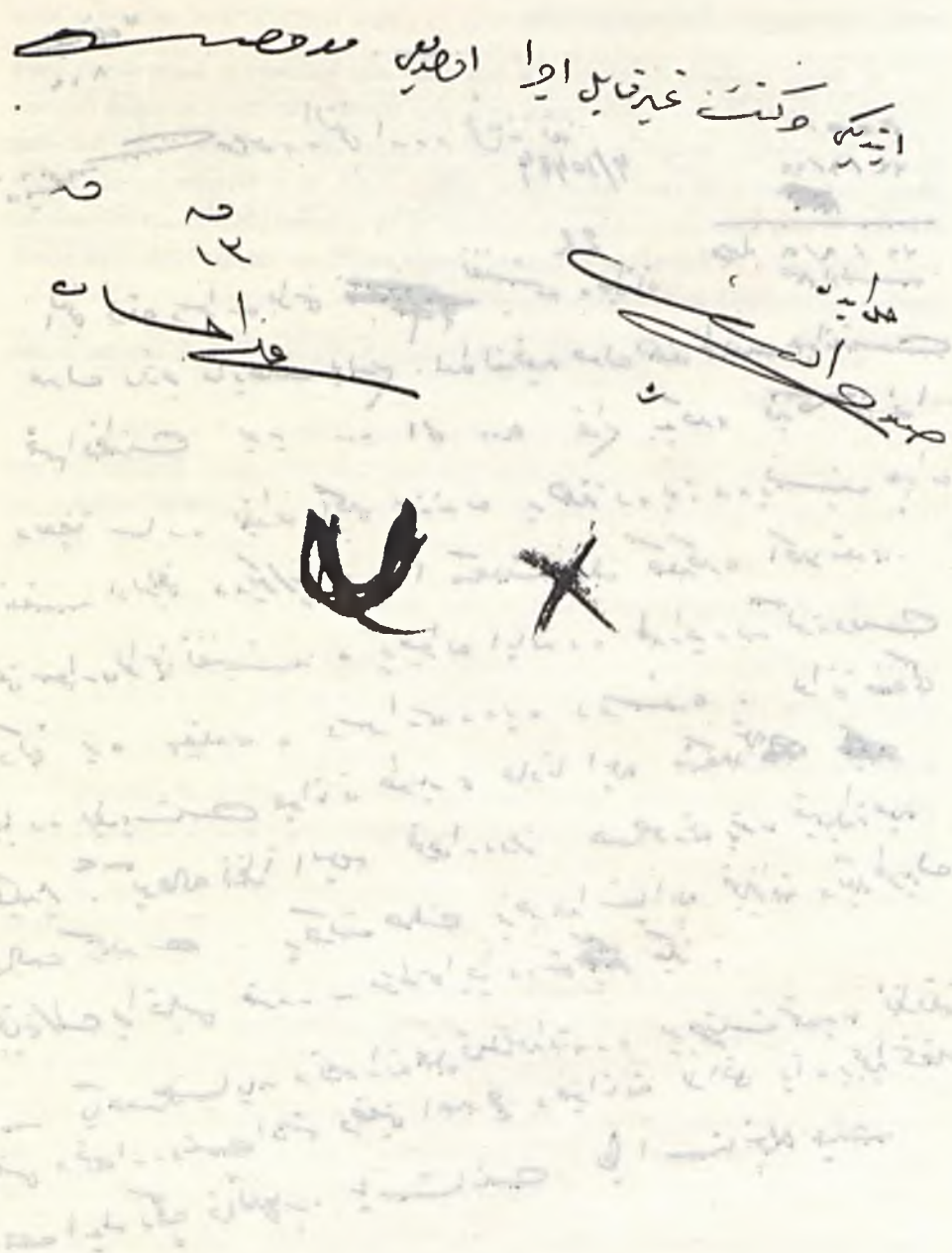

Şifre Numrosu
802
Gayet Mahremdir
(Çok Gizlidir)

Salahiye
29/3/33
(23.9.1917)
Vusul 24/9/33
(24.9.1917)
08.00 evvel

Musul'dan Altıncı Ordu Kumandanlığına

1. Altıncı Fırka (Tümen) ve Süvari Livasını (Liva) teftişinde hayvanatı son derece fena bir halde buldum. Ledettetkik son hafta zarfında hayvanatın kısmı azamının yevmiye (günlük) 500 ila 900 gram yedikleri, gayri kâfi gıda ve bazen sade buğday ekli (yenmesi) yüzünden bir haftada yüzde bir nispetinde hayvan telef olduğu ve diğerlerinin de iskelet haline geldikleri anlaşıldı. Hatta Süvari Livasının teftişte bir hayvan ayakta duramayarak gözünün önünde yere yıkıldı ve süvarisi de yere düştü. Liva nezdindeki (yanında) piyade bataryasının hayvanatı topları adeta ile (bir yürüyüş hızı) müşkülata çektiler.

2. Bu hale nazaran elyevm (bugün) Kolordumuz hüsnüsuretle bir metre kımıldanacak halde değildir. Bir hareket halinde birçok eşya ile teçhizat ve belki topların ve cephanelerin bırakılması zaruret-i müellimesi (eremli zorunluk) içine düşeceğiz.

3. Yanlış hesabat (hesaplar) ve tasavurrata mahal kalmamak üzere bu cihetin şimdiden nazarı dikkate alınması ve Kolordunun iaşe vaziyeti ıslah ve hayvanata lâakal (en azından) bir ay bir buçuk istihkak ita edilmedikçe Falkenhayn Paşa'nın bana İstanbul'da bahsettiği hareketin gayri kabili icra olduğu maruzdur.

Halleden (çözen)
Salahattin

13. K. K.
Ali İhsan

Arşiv No : 4/10484
Dolap No : 182
Göz No : 3
Klasör No : 3695
Dosya No : 6
Fihrist No : 22

ترجمه تاریخی : ۲۴-۱-۲۴

6/1068

۱۷-۱-۲۴ تاریخلی تلگرافنامه عالیدیر جوابیدر :

آلمان اردوسی قوماندانلری طرفندن ویریلمش بیرقلری آلیشدیرمالیدیر .

اردو بیکی انکلیز قوماندانلری طرفندن حاضر بولنمش اولدیغی حالده یالنز ضعیف بر فرقه ایله ویرتیورلر . قوماندان قوماندانلری طرفندن کرکنشاه و بیرونداری منطقه سنه بر استفاده ایتدیرمه اوچون انکلیزلر طرفنده کرکنشاه و بیرونداری منطقه سنه قوماندانلری دائما تشبثاتده بولنمقده اولدقلری حالده بو منطقه دن چیقیب کلدکلری ایچون کرکنشاه و بیرونداری منطقه سنه قوماندانلری طرفندن اشغال اولنمقده در . اوراده بولنان قوماندانلر فرقه سی آلتونکوپری — کرکوک — ایسلی امت منطقه سنه ارزاق تدارک ایتمکده در . چونکه بو منطقه نفط قویوسی بولندیغندن اشغال ویرمامک اوچون ایتمکده در . کرکوک فرقه سی اولدقجه قوتلی بر حالده دکلدر . بو حالده اطمینان ایدیلدیکه امت راحتسز ایدیلمکده در . بو حالده بو منطقه ده بولنان قوماندانلر طرفندن اشغال ایتمکده در . اوراده اسلحه سی اولمیان بر قوه ایله انکلیز قوماندانلری طرفندن تدافع ایتمکده در . بو قوماندانلر بو فرقه ایله اوراده بولنان احتیاطلری تشکیل ایتمکده در . ۱۸۰ قوماندان و نفر عساکر و قوه سی ۵۷۸ نفردر . بو قوماندانلر یالنز عساکر اولمیوب اوراده کی ضابطان ۱۴۲ نفر و ۶۹۴ جیشدر . بو ضابطان باشیلر اما منطقه ایسکله اطمینان حاصل ایدیلمش جیشلر ضابطان نفطچیلر جیشلر اشاره و جیشلر ناته ضبط ایتمکده در . بو قوماندانلر یک نفطچیلر . اگر بو قوماندانلر اوراده بولنمش اولسه لر منطقه ده بولنان جیشلر ایسه بو قوماندانلر طرفندن ضبط ایدیلمکده در . بو قوماندانلر اوراده بولنان جیشلر طرفندن اشغال ایدیلمکده در . بو قوماندانلر اوراده بولنان جیشلر طرفندن اشغال ایدیلمکده در . ان شاء الله .

اما منطقه نفطچیلر طولایی بر جنبه بقرات تشکیل ایتمکده در . قسمدار ایسه جه قطعاتنده ضابطان و نفطچیلر بولنمقده در . بو حالده اردو بر بار تشکیل ایتمکده در . اگر نفطچیلر ایسه اطراف نفطچیلر ایسه متداوله بولنمقده در . بو حالده اردو طرفندن اشغال ایتمکده در . ۲۰,۰۰۰ نفر عساکر و قوماندانلر نفط بالنات اشغال ایتمکده در . بو حالده بو منطقه ده بولنان نفطچیلر ایسه اطراف نفطچیلر ایسه اولاد منطقه سنه تشکیل ایتمکده در . بو حالده اردو طرفندن اشغال ایتمکده در . بو حالده اردو طرفندن تشکیل ایتمکده در . بو حالده اردو طرفندن اشغال ایتمکده در . بو حالده اردو طرفندن اشغال ایتمکده در . بو حالده اردو طرفندن اشغال

Belge No : 1973

Musul

Mahremdir

Tercüme tarihi : 23.1.34

1

(23 Ocak 1918)

H–118

Müşir Fon Falkenhayn Hazretlerine

Şifre

17.1.34 (17 Ocak 1918) tarihli Türkçe telgrafname-i Alileri cevabıdır :

Altıncı Ordudan Fırat Grubuna tekrar kıtaat verilmesinden sarf-ı nazar buyurulmasını rica ederim.

Ordu bir yeni İngiliz taarruzuna karşı hazır bulunmak icabediyor. On Üçüncü Kolordunun yalnız zayıf bir fırkası vardır. Kolordu mezkûr (adı geçen) fırka ile Demirkapı'dan Karatepe ve Şirvankale şimaline (kuzeyine) kadar olan mıntıkayı işgal etmekte olup aynı zamanda İngilizlerin Hankin-Kirmanşah caddesi üzerindeki münakalâtını (ulaşımını) daima keşif kolları teşebbüsatıyla (girişimleriyle) taciz (tedirgin) ederek körletmeye çalışacaktır.

Bu mıntıkadaki erzak ve ikmal vaziyetinin fenalığından dolayı bu mıntıkada daha bir fırkanın tutulması mümkün olamamaktadır. On Üçüncü Kolordunun Altıncı Fırkası Altınköprü-Kerkük-Erbil iaşe mıntıkasından erzak tahsiline (toplanmasına) memur edilmiştir. Çünkü bu mıntıka, nakit akçe (peşin para) ile yüksek tediyatta (ödemelerde) bulunulmasına rağmen erzak vermemekte ısrar etmektedir. Mezkûr fırkadan oldukça kuvvetli bir müfreze Sencar'da meskûn (oturan) Yezidi Aşiretini âşâr (ürünlerden alınan onda birler) itasına (vermesine) icbar etmeye (zorlamaya) memur edilecektir. Bu aşiret zaten zaman-ı sulhta da (barış döneminde) vergi vermekten imtina etmekte (vazgeçmiş) imiş. Ermeniler vasıtasıyla Yezidiler nezdinde tamim edilen İngiliz propagandası mezkûr aşiretin menzil hattımıza taarruz etmesini teşvik etmektedir. Bundan ma'da (ayrıca) bu fırka bir İngiliz taarruzu için ordunun yegâne ihtiyatını teşkil etmektedir. 18 nci Kolordunun muharip kuvveti cem'an 5.178 neferdir. Mezkûr (adı geçen) kolordunun yalnız kânunevvel (aralık ayı) zarfındaki zayiatı 1.836 nefer, 694 hayvandır. Bu zayiat başlıca iaşe noksaniyeti hasebiyle insan ve hayvanatın zayıflamasından ileri gelmiştir. Bundan ma'da (başka) melbusatça da (giyecek eşyası) pek noksandır. Eğer bu kolordu ile Elfetha mevaziinin müdafaası matlup ise (isteniyorsa) bu kolordunun daha ziyade zayıflattırılması gayri mümkündür. Bu kolordu sağ cenahındaki araziyi tarassut (gözetleme) ve Şamar Aşairini himaye için Vadi-i Tartara da bir müfreze gönderecektir.

GNKUR ATASE Bşk. Kütüphane

Belge No : 1973

İaşe vaziyetinden dolayı verilecek mukarrerat-ı teshiliye'ye (kolaylaştırıcı kararlara) karşı her ne kadar müteşekkir isem de cephe kıtaatının daha ziyade zayıflaştırılmamasını rica ederim.

Orduya fazla bir bâr (yük) teşkil eden efvah-ı akilenin (yiyici ağızların) tenkisi (azaltılması) için mukarreratta (kararlarda) bulundum. Şimdiye kadar ordu tarafından iaşe edilen 10.000 nefer (asker) memur ve jandarmanın bizzat iaşe edilmesini Vilâyet'e yazdım. Bu mukarrerat ile hâlâ mahfi (gizli, saklı) olarak medfun (gömülü) bulunan erzakın memurinin ahaliyle olan münasebet-i şahsiyeleri ile (kişisel ilişkileriyle) daha ziyade suhuletle (kolaylıkla) elde edileceğini ümit etmekteyim. Bu suretle ordunun tahsil edeceği (toplayacağı) erzak tamamen ordunun iaşesine kalacaktır. Bundan ma'da pek yüksek olan menzil iaşe kuvvetinin de tenkisi hakkında tekrar emir verdim. Gayet vasi (geniş) olan menzil mıntıkasının her ne kadar oldukça büyük teşkilâta malik olması icab ederse de his edilecek derecede bir tenakus (azalma) vuku bulacağını ümit etmekteyim. Menzil iaşe kuvvesinin büyük kısmını hastalar teşkil etmektedir. Bugünlerde miktarı fevkalâde tezayüt etmiş (artmış) olan bu hastalar arz olunduğu gibi mütemadiyen (devamlı olarak) gayri kâfi iaşeden (yeteri kadar beslenmemekten) ileri gelmektedir. Yaklaşmakta olan çayır zamanının vaziyet üzerinde müsait bir tesir yapacağı ümit edilmektedir. Çünkü o zaman şimdi arpa noksaniyeti hasebiyle hayvanlara verilen buğday serbest kalarak insanlara verilecektir.

Birinci şubenin (118) numarasıyla yazılmıştır.

Ş. edildiği maruzdur. — Altıncı Ordu Kumandanı
24.1.34 (24 Ocak 1918) — Halil
İmza okunamadı

Arşiv No : 4/10481
Dolap No : 250
Göz No : 1
Klasör No : 3627
Dosya No : 120
Fihrist No : 37–2

Belge No : 1974

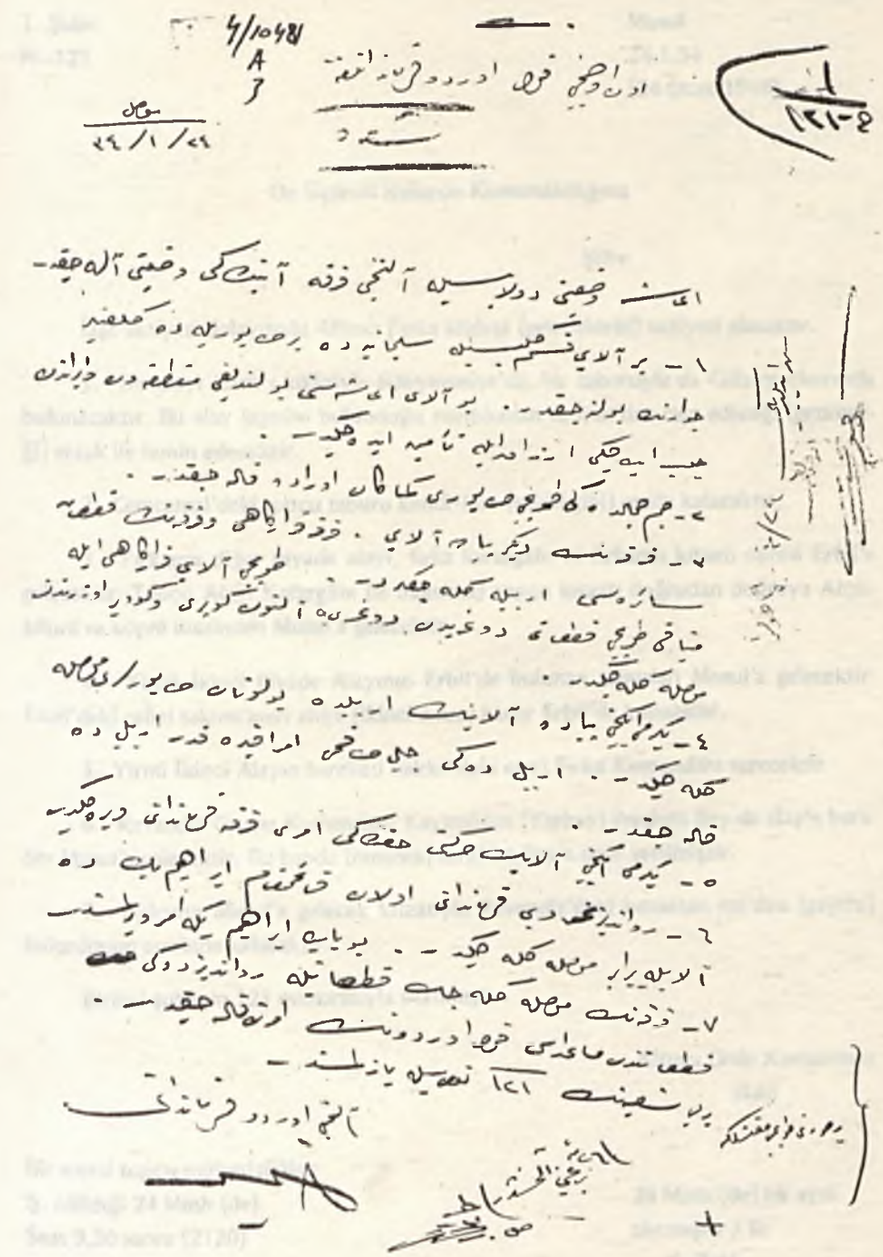

Belge No : 1974

1. Şube
H–121

Musul
24.1.34
(24 Ocak 1918)

On Üçüncü Kolordu Kumandanlığına

Şifre

İaşe vaziyeti dolayısıyla Altıncı Fırka atideki (gelecekteki) vaziyeti alacaktır.

1. Bir alayı kısm-ı küllisiyle Süleymaniye'de, bir taburuyla da Gülayır civarında bulunacaktır. Bu alay iaşesini bulunduğu mıntıkadan ve İran'dan celp edeceği (getireceği) erzak ile temin edecektir.

2. Cemcemal'deki topçu taburu kemâ-kân (eskisi gibi) orada kalacaktır.

3. Fırkanın diğer piyade alayı, fırka karargâhı ve fırkanın kıtaatı sairesi Erbil'e gelecektir. Topçu Alayı Karargâhı ile mütebaki topçu kıtaatı doğrudan doğruya Altınköprü ve köprü üzerinden Musul'a gelecektir.

4. Yirmi İkinci Piyade Alayının Erbil'de bulunan taburları Musul'a gelecektir. Erbil'deki cebel takımı emri ahire (ikinci emre) kadar Erbil'de kalacaktır.

5. Yirmi İkinci Alayın hareketi hakkındaki emri Fırka Kumandanı verecektir.

6. Revandiz Grubu Kumandanı Kaymakam (Yarbay) İbrahim Bey de alayla beraber Musul'a gelecektir. Bu babda (hususta) İbrahim Bey'e emir verilmiştir.

7. Fırkanın Musul'a gelecek kıtaatıyla Revandiz'deki kıtaattan ma'dası (gayrisi) kolordunun emrinde kalacaktır.

Birinci şubenin 121 numarasıyla yazılmıştır.

Altıncı Ordu Kumandanı
Halil

Bir sureti topçu müfettişliğine
Ş. edildiği 24 Minh (de)
Saat 9.30 sonra (2130)
Emir Zabiti
(İmza Okunamadı)

26 Minh (de) bir ayni
alınmıştır / Tı
S. Zeki

Belge No : 1974

Arşiv No : 4/10481

Dolap No : 250

Göz No : 2

Klasör No : 3629

Dosya No : 125

Fihrist No : 3

Belge No : 1975

4/10481
A
27

قراکاه — کاون

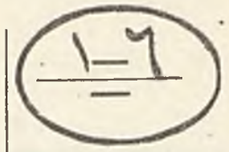

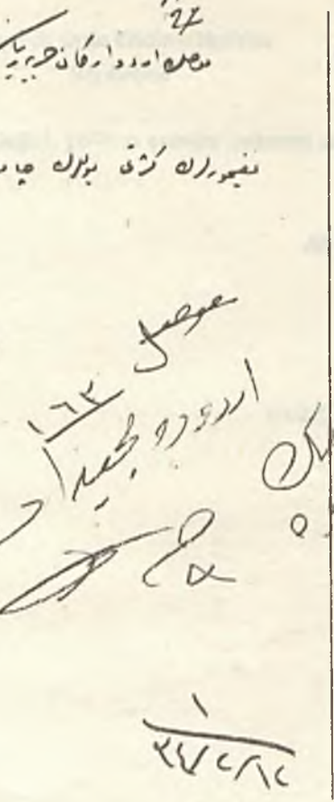

ATASE Eğk. Kütüphanesi

Belge No : 1975

1059/20

Karargâh–Kerkük
9.2.34 (9 Şubat 1918)

Musul'da Ordu Erkân-ı Harbiye
Riyasetine

Yağmurların kesreti (çokluğu), yolların çamuru avdetimi tehir ediyor (dönüşümü geciktiriyor).

Altıncı Ordu Kumandanı
Halil

Orduda Mecit Efendi /163
5,30 sonra
17,30 9 minh (de)

1/12.2.34 (12 Şubat 1918)

Arşiv No : 4/10481
Dolap No : 250
Göz No : 2
Klasör No : 3629
Dosya No : 125
Fihrist No : 27

فلوجه — ریاوی بنده اشتدایه سدایله طریقه عمومی نه نقطه نهایه

بیلمورده
1 | 4 - 1 - 1 - 4
2 - 4

فلوجه ناحیه سنایله ریاوی قصبه سی اره سنده قرانه نهرینه قطریک سحلی نه قوه ایدرک قرانه صاغ ساحلنده
قائم درت کیلومتروکه بیضوی سدایله کچه سنه قوطرمه اولمسنه وجه سنه تعمیر و تحکیم ایدلمش بولنه بوسنه طریقه
عمومیه لصوق و سطح برمزوار انقطاعنه صول اتنده قالیق و عموم بولجیلرک خیلی مشقت چکمکده اولدقلری
مشاهده ایدلدکده نیصفانه اتخاذ سنده کسره دن حیفانه صول طریقه عمومی یه بسه کیلومتروسنده قطع ایدرک
جبانه یولی یاپدیرلمق قرار جریانه اتبدکده مهمکه بالکز قرانه نهرینه نزل سویی جسیه صولرک تکدار
قرانه نهرینه رجوع ایتسنه نائل طریقه عمومیه مبدأ ریاضی جانبنه دلها برآز متوقف قالرق تحمیه ایدلمکده در. یولک
مبدأ جنبنه بیله درت کیلومتروکه قسمی سیاق قوملوه اولوب عربه نقلیاتنه یاپدیرلمق سبنلر یانی و فلوجه قریب
منطقه ده زراعت جیدولری اوزرنده الی عدد ریاضی و غیر منظم کریدلر بولنمش و کذلک بو منطقه نه قیصانه
مرتبه ده صو سویرسنده انجق بولنسنه طولایی صو جیزیلری حاصل اولدقدن نصرتیا سه کیلومتروسنده بقا قالمه.
نتیجه اینس مناقلات نقطه نظرندن عربه و مکاره لرک زیون مشکلاتنه اوغرادقلری کوره مشاهده
اوننمقده در. ذکر اولنان بو موانع سببیله طریقه عمومی یه یاپیلاجق اصلاح اینمک و یا دلها اصولنه
برصورتله نقله جزئی دن کچرمک مجبوریتی واردر. یاده صرف اولنه جق پرول نقدیه اولنسه بیله جبانه حوضه سنده
قرانه نهرینه طوغری جریانه ایدن صول تراکم ایدرک بوکسلمکده و ترقی سدنه قارشی وزانی آتمامنده دلها فقط
صول قلرک مدة مقاومت ایده بیله جکی اکلاشلمقده در. بو سببله فلوجه دن اعتبارا قرانه صول
ساحلی ریاوی نه قدر نقله ایدلدی. بو ساحلده و سطح بدی کیلومتروسنده فلوجه دن اعتبارا ریاوی
نه قدر قدر سفلی و غرابه لی بر بیاج تعقیب ایدیور. ریاوی قریبنده برکویری وضع اولنیلق
تقدیرده یاپ. — فلوجه قریبنده افق برمسافه ایله صفلاویه سنه غیفه و صفلاویه سنه نه
مناخ قره غولمانه سنه اوغرایه رق سرهولنه بغداده مواصلت اولنه بیلور. بولجیلر و قبله قرانه صاغ ساحلی.
تعقیب ایدرک صفلاویه عبور ایدرلر. ویلوردن مناخ نقطه سنه اوغرایه رق بغداده کیدرلر. کیدرلرکن
صفلاویه ایله مناخ نقطه سی آره سنده کی اشبو طریقه عنیقه موجوددر. تسویه و تعدیلاته محتاج اقسام
بالکز صفلاویه جزئیله ریاوی قریبنده کی مواقع اولوب حکومت محلیه یکیوز عمله چالشتیریلمق تقدیرده
برکونده اشبو طریقه عمومی کشاده اولنیلور. کوزیله اشبو طریقه قبول ایدرلک تقدیرده ریاوی قریبنده

ONKUR ATASE Bşk. Kütüphanesi

Belge No : 1976

Filoce–Remadi Beyliğinde (arasında) imtidat eden (uzayıp giden) seddad (su kapakları) ile tarik-i umumi (genel yollar) tetkikatına ait rapordur.

Filoce Nahiyesi ile Remadi Kasabası arasında Fırat Nehrinin her iki sahili tetkik edilerek Fırat'ın sağ sahilinde kâin (kurulu) dört kilometrelik Istıh seddadının geçen sene kırılmış olmasından ve bu sene tamir ve tahkim edilmemesi yüzünden bu sene tarik-i umuminin henüz vasati (ortalama) bir metre irtifaında sular altında kaldığı ve umum yolcuların hayli meşakkat çekmekte olduğu müşahade edildi. Feyezan (taşkın) esnasında kesreden çıkan sular tarik-i umumiyi beş kilometre mesafede katederek Habaniye Gölüne yirmi güne kadar cereyan ettikten sonra bilahara Fırat Nehrinin tenezzül seviyesi (düşme yüzeyi) hasebiyle suların tekrar Fırat Nehrine rücu (dönüş) etmesinden naşi tariki (zaman) kalacağı tahmin edilmektedir. Bu yol meydana çıksa bile dört kilometrelik kısmı seyyal (kaygan) kumluk olup araba tekerleklerinin yirmi santim batması ve Filoce'ye karip (yakın) mıntıkada ziraat cetvelleri üzerinde elli adet dik meyilli ve gayrî muntazam köprüler bulunması ve kazalik bu mıntıkanın feyezan mevsiminde su seviyesinden alçak bulunmasından dolayı su sızıntıları hasıl olarak takriben beş kilometre tulinde bataklık teşekkül etmesi münakalat (ulaşım) nokta-i nazarından araba ve mekkarilerin ne büyük müşkülata uğradıkları her gün müşahade olunmaktadır.

Zikrolunan bu mevani (engeller) sebibiyle tarik-i umumiyi ya para sarfı suretiyle ıslah etmek veya daha ehven bir suretle başka cihetlerden geçirmek mecburiyeti vardır. Para sarf olunarak bir yol teşkil olunsa bile, Habaniye havzasından Fırat Nehrine doğru cereyan eden sular teraküm ederek (birikerek) yükseleceği ve şarki rüzgârların vezanı (esmesi) esnasında daha fazla sular gelerek sedde-i matluba'nın mukavemet edemeyeceği anlaşılmaktadır. Bu sebeple Filoca'dan itibaren Fırat'ın sol sahili Remadi karşısına kadar tetkik edildi. Bu sahilden vasati yedi kilometre mesafede Filoca'dan ibaren Remadi karşısına kadar düz satıhlı ve gradiyeli bir yamaç takip ediyor. Remadi garbında bir köprü vazolunduğu takdirde, Remadi–Filoca tarikinden aksar (kısa) bir mesafe ile Saklaviye şehir ambakına ve yine Saklaviye şehrinden Menasır karakol hanesine uğratılarak suhuletle Bağdad'a muasalat olunabilir. Yolcular vaktiyle Fırat'ın sağ sahilini takip ederek Saklaviye'ye abur ederler ve buradan Menasır noktasına uğrayarak Bağdad'a giderlerdi. Saklaviye ile Menasır noktası arasındaki işbu tarik-i atik (eski yol) mevcuttur. Kesviye ve tadilata muhtaç askam yalnız Saklaviye cihetleri ile Remadi garbindeki mevakip olup hükümet-i mahalliye (yerel hükümet) iki yüz amele çalıştırdığı takdirde bir günde işbu tarik umuma küşade olunabilir. Gösterilen işbu tarik (yol) kabul edildiği takdirde Remadi kurbinde (yakınında).

ONKUR ATASE Bil. Kütüphanesi

Belge No : 1976

Arşiv No : 4/10481

Dolap No : 180

Göz No : 3

Klasör No : 3626

Dosya No : 115

Fihrist No : 2–4

2. BELGELERİN YORUMU

Bölgenin yolları, mevsimin etkisi altında kalmaktadır. Kışın İran harekât alanındaki nakliyat; soğuk, don, sel veya kar nedenlerinden zorlaşmakta; Irak harekât alanlarında hüküm süren yaz sıcaklarından 1968 nolu belgede görüleceği gibi, birliklerin özellikle münferit şahıs veya araçların geçişine zorluk çıkarmakta, güneş çarpması olaylarının meydana gelmesine yol açmaktaydı.

İkmal nakliyatı araba, mekkâri, merkep ve hatta deve kolları ile gerçekleştiriliyordu. Pek mahdut olan ve daha ziyade menzil geri yollarına tahsis edilen otomobiller, 1969 nolu belgede görüleceği gibi, zaman zaman başgösteren benzin yokluğu nedeniyle çalışamaz duruma düşmekteydi.

Kıtaların ileri hareketi, ikmal maddelerinin zamanında geriden gönderilmesiyle mümkün olmaktadır. Özellikle yabancı ülkelerde hareket eden birliklerin yeteri kadar ikmal kolları ile desteklenmemesi, 1969 nolu belgede görüldüğü üzre, birlikleri zor duruma düşürmekte ve hatta emrolunan görevlerin yerine getirilememesi mahzurunu doğurmaktaydı.

İkmal maddeleri, birlik ikmal kollarının yetersizliği nedeniyle birliklerin civarında yığılmakta; bir çekilme halinde, yığılan malzeme veya yiyecek maddeleri geriye taşınamamaktaydı. 1970 nolu belgede görüldüğü gibi terk olunan ikmal maddelerinin düşman eline geçmemesi için yakılması veya yok edilmesi cihetine gidilmekte; bu husus, birliklerin yeni mevzilerinde yiyecek sıkıntısına düşmesi mahzurunu doğurmaktaydı.

Irak harekât alanı, Dicle ve Fırat nehirlerinin hemen kenarından itibaren çöl karakterini göstermektedir. Bu bölgede yer yer görülen kuyu ve menbalar, ekseriya acı olduğundan içme suyu olarak kullanma olanağı bulunmamaktaydı. Nitekim 1971 nolu belge, Musul güneyindeki Cebel-i Hamrin bölgesinde bile yeterli su bulunmadığını, bulunanların da acı olduğundan içilemediğini göstermektedir. Birliklerde su ikmalini yapacak araçların bulunmaması, nehirler civarından ayrılamama mahzurunu doğurmakta; bu da birliklerin sık sık kuşatılarak imha edilmesiyle sonuçlanmaktaydı.

İkmal maddelerinin yokluğu ve özellikle yiyecek maddelerinin yetersizliği komutanların karar ve tertibatına etki yapmış, 1973 nolu belgede görüldüğü gibi savunma mevziinde bulunan birliklerin iaşe maddesi bulunabilecek bölgelere gönderilmesi zorunda kalınmış ve dolayısıyla savunma gücünü olumsuz yönde etkilemiştir.

Birliklerin iaşe ihtiyacı, mecburen mahallinden satın alınarak sağlanma yoluna gidilmiş; bu tutum 1972 nolu belge de görüleceği üzere muharebe alanından çekilen müfrezelerle yiyecek tedarikine yol açmıştı. 1972 nolu belgede açıkça görüldüğü gibi esasen yerli yiyecek maddesinden yoksun olan bölge halkının ayaklanmasına yol açmış-

tır. Buna rağmen yeterli iaşe maddeleri bulunamamış, gıdasızlıktan ötürü insan ve hayvanların zayıflamalarına, hastalanmalarına ve hatta ölmelerine neden olmuştur.

İran harekât alanında yollar, kışın yağan karla kapanmakta; Irak harekât alanında ise, yağmur mevsimi sırasında çamurdan geçilmez duruma gelmektedir. Bu durum her türlü ulaşımı aksatmakta ve hatta 1974 nolu belgede görüleceği üzere Ordu Komutanı' nın bile birliklerine gitmesine engel olmaktadır.

Irak harekât alanı, yer yer çöl durumundadır. Hayat, ancak nehirler boyunca uzanan dar bir şeride inhisar etmektedir.

Bu bakımdan 6 ncı Ordu'nun hemen hemen tüm ihtiyacı, yurt içinden getirilmekte ve hatta su ihtiyacı için de arazözler kullanılması gerekmektedir. 6 ncı Ordu'yu destekleme görevi alan 6 ncı Menzil Komutanlığı'na bağlı kollar, 1975 nolu belgede görüleceği gibi geceli gündüzlü çalışmak zorunda kalmıştır.

1976 nolu belgede görülen kolların taşıma gücü yetersiz kalmış ve özellikle oto kollarının yokluğu, 6 ncı Ordu'nun zor durumlara düşmesine neden olmuştur.

Acilen giyecek ihtiyacının karşılanması için gerekli makamlara başvurulmaktadır.

Taşıt araçlarının noksanlığı, menzil, ordu, kolordu veya tümen kollarınca yürütülen ulaştırma hizmetlerinin aksamasını etkilemiş; 1989 nolu belgede görüleceği gibi bir çekilme halinde, çok sınırlı olan uçak bölüklerinin yer değiştirme yapamaması sonucunu doğurmuştur.

Belge No : 1977

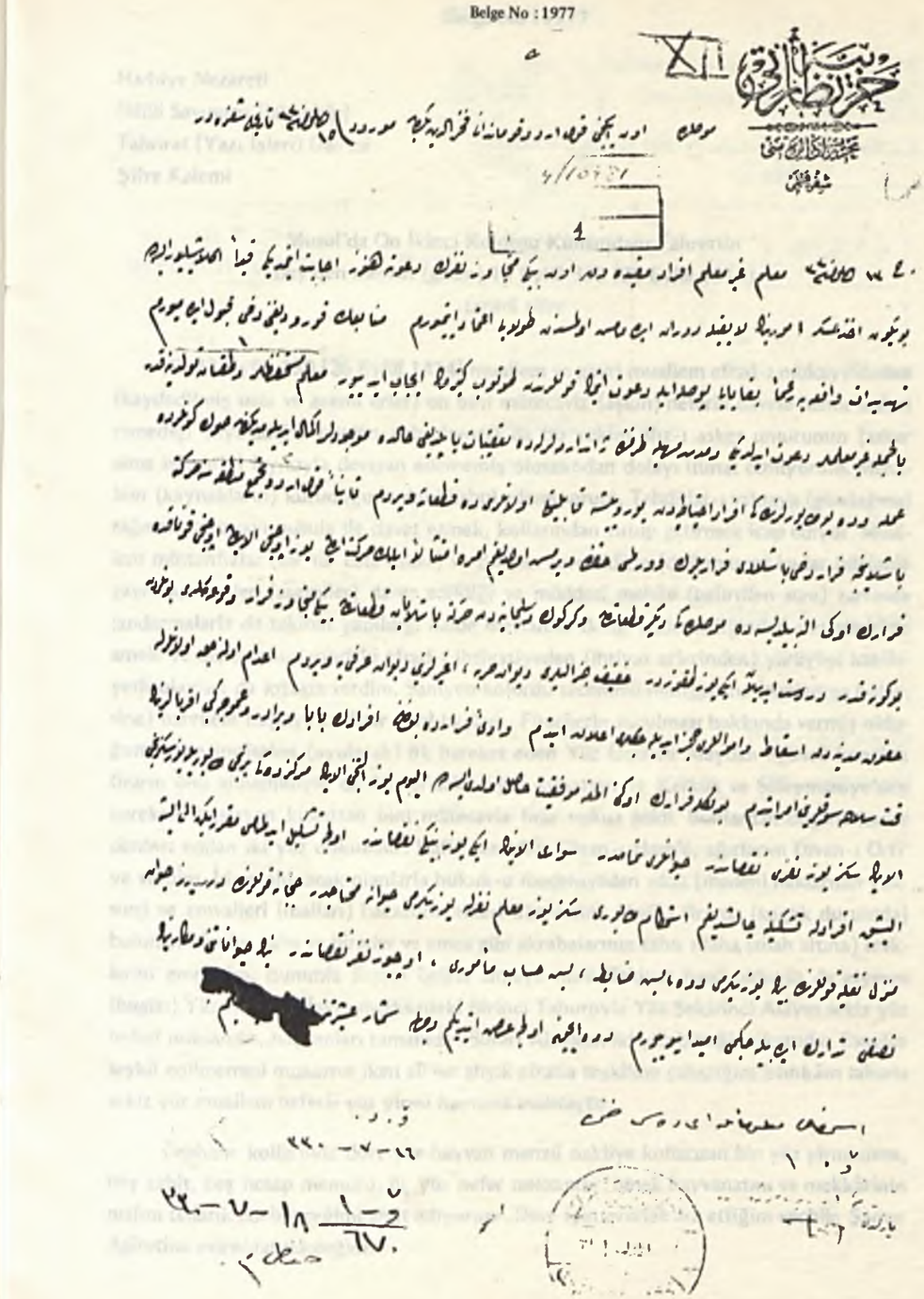

Belge No : 1977

Harbiye Nezareti
(Milli Savunma Bakanlığı)
Tahrirat (Yazı İşleri) Dairesi
Şifre Kalemi

Musul'da On İkinci Kolordu Kumandanı Fahrettin Bey'den mevrut (gelen) 15 Eylül 330 (28 Eylül 1914) tarihli şifre

C. 13 Eylül 330 (26 Eylül 1414) muallem ve gayri muallem efrad-ı mukayyideden (kaydedilmiş usta ve acemi erler) on bini mütecaviz (aşkın) neferin davete henüz icabet etmediği (uymadığı) kayden anlaşılıyorsa da bu yekûn ahz-ı asker umurunun (asker alma işlerinin) layıkıyla deveran edememiş olmasından dolayı itimat etmiyorum. Menabiin (kaynakların) kuruduğunu dahi kabul edemiyorum. Tehdidat-ı vakıaya (gözdağına) rağmen bakayayı pusula ile davet etmek, kollarından tutup getirmek icap ediyor. Muallem müstahfızlar (bir tür usta asker) ve doksan tevellüdüne (doğumuna) kadar bilcümle gayrimuallemler (acemiler) davet edildiği ve müddeti mehile (belirtilen süre) zarfında jandarmalarla da takibat yapıldığı halde mevcutlar ikmal edilemediğinden son günlerde amele ve depo taburlarındaki efrad-ı ihtiyatiyeden (ihtiyat erlerinden) yürüyüşe kabiliyetli olanları da kıtaata verdim. Saniyen kolordu tecemmü mıntıkasına (toplanma bölgesine) harekete başlayınca firar dahi başladı. Firarilerin vurulması hakkında vermiş olduğum emre imtisalen (uyularak) ilk hareket eden Yüz Üçüncü Alaydan üçüncü konakta firarın önü alınabildiyse de Musul'daki diğer kıtaattan ve Kerkük ve Süleymaniye'den harekete başlayan kıtaattan bini mütecaviz firar vukua geldi. Bunlardan bugüne kadar derdest edilen iki yüz dokuzdur. Hafif cezalıları Divan-ı Harb'e, ağırlarını Divan-ı Örfi'ye verdim. İdam olunacak olanlarla hukuk-u medeniyeden ıskat (medeni haklardan yoksun) ve emvalleri (malları) haczedilecekleri ilân ettim. Vadi-i firarda (kaçak durumda) bulunan efradın baba ve birader ve amca gibi akrabalarının tahtı silaha (silah altına) sevklerini emrettim. Bununla firarın önünü almaya muvaffakiyet hasıl olduysa da elyevm (bugün) Yüz Altıncı Alayın merkezdeki Birinci Taburuyla Yüz Sekizinci Alayın sekiz yüz neferi noksandır, hayvanları tamamdır. Süvari Alayının iki yüz bineği noksandır. Evvelce teşkil edilmemesi mukarrer iken eli işe alışık efratla teşkiline çalıştığım istihkâm taburu sekiz yüz muallem neferle yüz yirmi hayvana muhtaçtır.

Cephane kollarında dört yüz hayvan menzil nakliye kollarının bin yüz yirmi deve, beş zabit, beş hesap memuru, üç yüz nefer noksandır, binek hayvanatını ve mekkârinin nısfını tedarik edebileceğimi ümit ediyorum. Deve için evvelce arz ettiğim vechile Şamar Aşiretine müracaat edeceğim.

Belge No : 1977

İstihsal-i malûmatla iadesi zımnında
(Bilgi edinilerek geri çevrilmesi) 7 v.1

Kaydolundu ait olduğu devaire muhtıra yazıldı
Muhtar

V. D.
16.7.330 (29.9.1914)

7–1

K.
670 18.7.330
(1.10.1914)

Hıfzı M.

Arşiv No : 4/10481
Dolap No : 250
Göz No : 3
Klasör No : 3641
Dosya No : 176
Fihrist No : 1

Belge No : 1978

A	4/10481
D	111
F	2

نوعی	محل ورودی	تاریخی
[illegible]	بغداد	٢٢١ / ٥ / ٢٥

[illegible]

بدره ١ طاقنده ذایرده اشغالنه چوغلریق واصلی بر صاحقدیغه و
قانون یاپدقدنه بدره مذکوره سنك تقویه یه محتاج اولدیغه مبنی
حدود حاکمیری قومانده لغنه بلدیریلکه مدعاسنه
قومانده وکیلی
یوسف ضیا

بدره خانمقی ذایرك دخالت ایتمکه اولدیغی بلدریورایسه
نیجه نه اولدیغی تلغرافله صورملازم. الطاریخ ٢٦/١

[illegible]

Belge No : 1978

Numro	Gurubu	Kelimat (Kelime)	Tarihi
23179	102	25	25/5/331 (7/8/1915)

Mahalli Vürudu / Bağdad

Irak Kumandanlığına

Bedre etrafında firarilerle eşkiyanın çoğaldığı ve ahaliye sarkıntılık ve fenalık yaptıklarından Bedre Müfrezesi'nin takviyeye muhtaç olduğu Mendeli Hudut Taburu Kumandanlığından bildirilmekle maruzdur.

Kumandan Vekili
Yusuf Ziya

Bedre kaymakamı firarilerin dehalet etmekte (teslim olmakta) olduğunu bildiriyordu. Netice ne olduğunu telgrafla sormak lazım.

Erkân-ı harbiyeye 26 (8.8.1915)

Üçüncü Şubeye /Minh 26 (8 Ağustos 1915) de

Arşiv No : 4/10481

Dolap No : 250

Göz No : 3

Klasör No : 3646

Dosya No : 195

Fihrist No : 2

O.D.T.Ü. ATATÜRK Kütüphanesi

Belge No : 1979

بغداد ولایتی
مکتوبی قلمی
۲۱۹
۲۴

انجمن اردو ی همایون قومانداغی جانب سامیسنه

410481
F 18

دولتلو افندم حضرتلری

۱۷ سنه ۱۳۳۱ تاریخلی و اون بش بیاننامه نک نومره تذکره ، ذیلنده ، تاریخ اعلان نجه شریف قدر ، سماوه نک اوچون ایکی تولید نجه بیچ بریسی دعوة اجابت ایتمیوب بالکز سماوه نک قسطمونی محمود افندی شاکرک دعوة اجابتله ۱۷ سنه ۱۳۳۱ تاریخنده سوق ایدلدیکی وکیفیت بشقه جه اخذ عسکر شعبه سی ریاستنه بلدیرلدیکی دیوانه متوقفنه اشعار اولنمغه عود اولنور . اوجانبه امر و فرمان حضرتلری لازمدر .

۷ جمادی الاخر سنه ۱۳۳۱

Belge No : 1979

Bağdat Vilayeti
Mektubî Kalemi
(Yazı İşleri Dairesi)
Adet
219 Umumi
34 Hususi

6. Evrak
397

Altıncı Ordu-yu Hümayun Kumandanlığı
Canib-i Samisine (Yüce katına)

Devletlu Efendim Hazretleri

23 Şubat 331 (7 Mart 1916) tarihli ve üç bin yedi yüz sekiz numaralı tezkereye zeyldir. Tarih-i ilanından şimdiye kadar Semave'nin üç yüz on iki tevellütlülerinden hiçbirisi davete icabet etmeyüp yalnız Semave'nin Kışla Mahallesinden Mahmut oğlu Şakir' in davete icabetle 24 Şubat 331 (8 Şubat 1916) tarihinde sevk edildiği ve keyfiyet başkaca Hılle Ahz-ı asker şubesi riyasetine bildirildiği Divaniye Mutasarrıflığından işar olunmakla arz olunur. Olbapta emr-ü ferman hazret-i men leh-ül emrindir (Bu konuda emir ve buyruk yüksek emirlerinize sunulur). 7 Mart 332 (20 Nisan 1916).

Bağdat Valisi Namına
Muavin
İmza

Arşiv No : 4/10481
Dolap No : 250
Göz No : 4
Klasör No : 3648
Dosya No : 205
Fihrist No : 18

عدد
١٦٨

٢٧ مورخه

التحقیقات قوماندانلغی

خسته‌خانه، قزارم، وفات صورتیله تزرق تصفیه‌سی طرفنده قوماندانلغه
١١ ضابط، ٨٢٦ نفر جمعاً ٢٦٠ حیوان خسته‌خانه‌یا آچیلمقده
بولونمشدر. بونلر مقابل قوماندانلغه اولمق اوزره ٢٧٨
نفر عودت ایده‌بیلمشدر. شوحالده قوماندانلغه طرفنده
بالموازنه ١١ ضابط ٤٧٠ نفر و ٢٦٠ حیوان ضایع اتمشدر.
بوحسابجه قوماندانلغک سائقه‌سنه ضایعات ٢٠٠٠ کشی‌یه تقریب
ایتمکده اولوجقدر. اعاشه مشکلاتی معلومدر. بو ضایعاتک
عدم تناقصی حالنده قوماندانلغک کیتدکجه آزیه‌جاق حرکتله تعلم ویره‌
ایچون آز چوق جالشدیغی شوحرده‌ده قطعاتنه شدیدنه اکمال افرادی
ویره‌رک تشدیدکده‌کی اهمیتده معلم ساحیلری بولندیغندن
مقتضاسنک ایفاسنه سعی اولنمسی مرجو.

١٨ قوماندانلغه
برآدم

A	4-10481
D	34
F	12

GNKÜR ATASE Bşk. Kütüphanesi

Belge No : 1980

On Sekizinci Kolordu Kumandanlığı
Erkân-ı Harbiyesi
Adet : 168

27 Temmuz 33
(27 Temmuz 1917)

Altıncı Ordu-yu Hümayun Kumandanlığına

Hastalık, firar, vefat suretiyle Temmuz'un nısf-ı evveli (ilk yarısı) zarfında kolordudan 11 zabit, 836 nefer çıkmış, 260 hayvan hastalık veya açlıktan mürt olmuş (ölmüş), buna mukabil kolorduya nükahadan (hastalıktan yeni kalkmış), olmak üzere 378 nefer avdet edebilmiş, şu halde kolordu on beş gün zarfında bilmuvazene (kıyaslamaya göre) 11 zabit, 470 nefer ve 260 hayvan zayi etmiştir. Bu hesapça kolordunun mahiye (bir aylık) insan zayiatı 1.000 kişiye takarrüp etmiş (yaklaşmış) olacaktır, İaşe müşkilatı malum ise de bu zayiatın adem-i telafisi (giderilememesi) halinde kolordu gitgide eriyeceği cihetle talim ve terbiye için az çok çalışıldığı şu sırada kıtaata şimdiden ikmal efradı vererek yetiştirmekteki ehemmiyet de malum-u samileri (yüce bilgileri) bulunduğundan muktezasının (gerekenin) ifasına müsaadeleri müsterhamdır.

18 nci Kolordu Kumandanı
Miralay
Cafer Tayyar

Birinci Şubece görülmüştür. 30/Minh (de)

1. H Şube Müdürü 30 (12)
7128 İmza

Arşiv No : 4/10481
Dolap No : 251
Göz No : 3
Klasör No : 3675
Dosya No : 331
Fihrist No : 12

جلد ۲

۲۲/۱۰/۱۹

۲۲/۱۰/۱۹

۱۰۶ - دود قماندانلغی

سری ۹۶۶۷

A	4-10481
D	
F	7

بودفوکی تفتیشنده سلیمانیه حدود طابورنده ایکی بولکلرنده
مرحوم ناجی مفرزه سنده قالمش ترک افرادنده متشکل اشبو
بایراق بو حالده بولندیغنی و بولی افراددن مرکب اولاره دیکه ایکی
بولکلرنده ایسه قبل طولایسیله اوسه سنده قالمسه اولدیغنی کوردم
مذکور طابور قوماندانی بوزباشی اسماعیل حقی افندینه تحویل
قاموردن طولایسیله موجود البالغ بر بیه اوصاف مطلوبه ی
حائز بر طابور قوماندانی بولز عادی مفرزه سی و قوس طولایسیله
مفرزه حدود طابوری خانقیه طابوریه الحاق ایدلمسه اولدیغی
حالده بو بولوکلری خانقیه طابورینک حقنده موجود نجیه نظری
کیچیرمسه ایدی بو نوع طابور خدماتی بکلنیلمه جکندن مذکور
طابور افرادی ایله سلیمانیه حدود حدود طابورینده بولی
بولوکلرینده آطالی و قابطانلرده دانماً اشبو بایراق
تیمیح بو قابطانلر و مأمورینه سائره سی بولنمیان سلیمانیه حدود
طابورینک قاده و نفرلری انجام ایدرک بر طابوری تسمیه
قابل استفاده بر حالده خرمیه دن مواقعه اولجغی تأمل
ایدرک خانقیه طابورینک سلیمانیه حرکتی تبلیغ انجام
مواجلنده مساعده دولندیغی بیاناً خانقیه طابوری لغو
ایدیلرک بونکله سلیمانیه حدود طابوری تقویه ایدیلمه
و خانقیه طابوری قوماندانی اولان سابق وندلی طابوری
قوماندانی بکباشی محمود ندیم افندی سلیمانیه حدود طابوری
قوماندانلغنه تعیین ایدیلمکله شوکه ده نظام قوماندانلغی
نظام حربیه بالکز سلیمانیه حدود طابوری قالمقده -

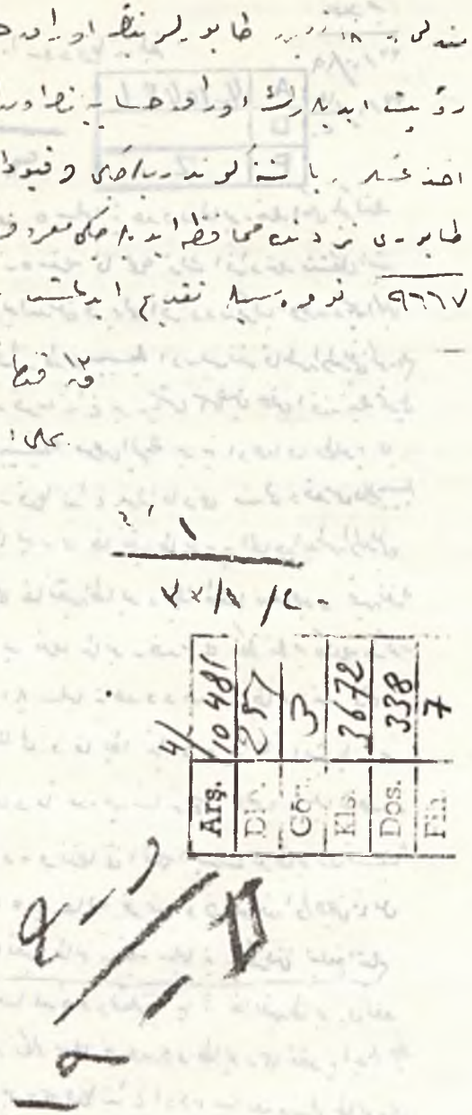

Şifre halli
9667

Salahiye
19.10.33 (19 Ekim 1917)
19/20.10.33 (19/20 Ekim 1917)

6 ncı Ordu Kumandanlığına

Bu defaki teftişimde Süleymaniye Hudut Taburunun iki bölüğünün merhum Naci müfrezesinden kalma Türk efradından müteşekkil işe yarar bir halde bulunduğunu ve yerli efrattan mürekkep olan diğer iki bölüğünde ise firar dolayısıyla on beş nefer kalmış olduğunu gördüm. Mezkûr tabur kumandanı Yüzbaşı İsmail Hakkı Efendi'nin tahvil-i memuriyeti (görev değişimi) dolayısıyla mumaileyhin (adı geçenin) yerine evsaf-ı matlubeyi (uygun nitelikleri) haiz bir tabur kumandanı bulunamadı. Mendeli vakası dolayısıyla Mendeli Hudut Taburu Hankin Taburuna ilhak edilmiş olduğu halde bir bölüğü Hankin Taburunun doksan mevcut yetmiş neferi geçmemiş idi, bunlardan tabur hidematı beklenilemeyeceğinden mezkûr tabur efradı ile Süleymaniye Hudut Taburunun yerli bölüklerinin ikmali ve zabitanıyle de zaten işe yarar hiçbir zabiti ve memurin-i sairesi bulunmayan Süleymaniye Hudut Taburunun kadro noksanını itmam ederek bu taburu nisbeten kabil-i istifade bir hale koymak daha muvafık olacağını teemmül ederek (derinliğine düşünerek) Hankin Taburunun Süleymaniye'ye hareketini tebliğ ettim. Muvasalatında (varışında) müsaade-i devletlerine (izninize) binaen Hankin Taburu lağvedilerek bununla Süleymaniye Hudut Taburu takviye edilecek ve Hankin Taburu Kumandanı olan sabık (eski) Mendeli Taburu Kumandanı Binbaşı Mahmut Nedim Efendi Süleymaniye Hudut Taburu Kumandanlığına tayin edilecektir. Şu suretle kolordu nizam-ı harbinde (savaş düzeninde) yalnız bir Süleymaniye Hudut Taburu kalacaktır. Mendeli ve Hankin taburlarının evrak-ı hesabatiye ve sairesi rüyet edilerek (görülerek) evrak-ı hesabiyenin On Üçüncü Kolordu Ahz-ı asker Riyasetine gönderileceği ve kuyudatın Süleymaniye Hudut Taburu nezdinde muhafaza edileceği maruzdur. Birinci şubenin 9667 numarasıyla takdim edilmiştir.

13 ncü Kolordu Kumandanı
Ali İhsan

4,1
20.10.33 (20/10/1917)

V–C /II–19

Belge No : 1981

Arşiv No : 4/10481

Dolap No : 251

Göz No : 3

Klasör No : 3672

Dosya No : 338

Fihrist No : 7

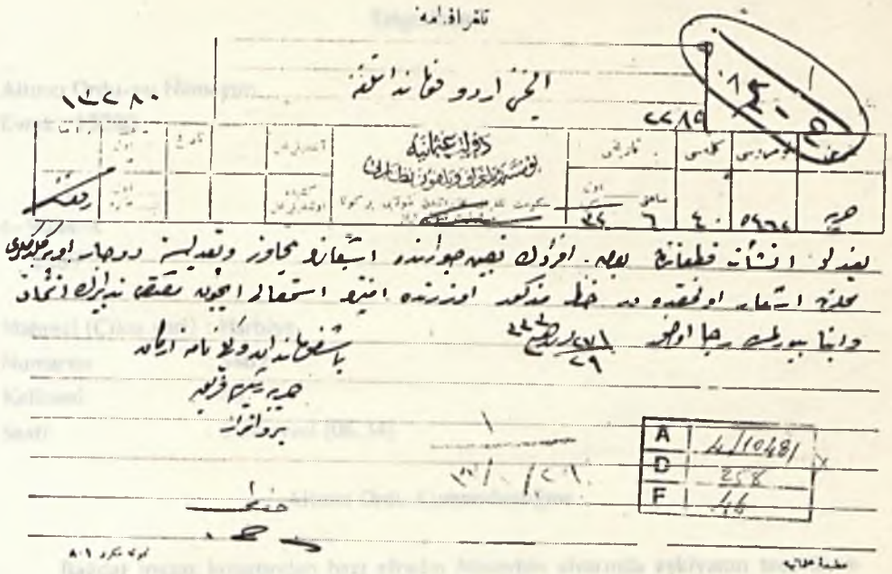

Belge No : 1982

Telgrafname

Altıncı Ordu-yu Hümayun
Evrak : 13280

1
c–9084–c
2289

Mahreci (Çıkış yeri) : Harbiye
Numarası : 5462
Kelimesi : 40
Saati : 6.34 evvel (06.34)

Altıncı Ordu Kumandanlığına

Bağdat inşaat kıtaatından bazı efradın Nusaybin civarında eşkiyanın tecavüz ve taaddisine (düşmanca saldırılarına) düçar olageldikleri mahallinden işar olunmaktadır. Hatt-ı mezkûr (sözü edilen hat) üzerinde emniyetin istihsali için muktazi tedabirin ittihaz ve inba buyrulması (gereken önlemlerin alınması ve uygulanması) rica olunur. 27/29 Teşrinievvel 333 (27/29 Ekim 1917)

Başkumandan Vekili Namına
Erkân-ı Harbiye Reisi
Ferik (Korgeneral)
Bervatrar

1
29/10/33 (29 Ekim 1917)
Hıfzı (Saklanması)

Arşiv No : 4/10481
Dolapı No : 250
Göz No : 1
Klasör No : 3626
Dosya No : 116
Fihrist No : 46

1
c–9084

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Belge No : 1983

1
N–2333

Karargâh–Psuva
27/5/34
(27 Mayıs 1918)

6. Ordu K. (Komutanlığı)

Hudut taburu zabitanından bazıları Süleymaniye'de kalan ailelerini bulmak üzere mezuniyet itasını (izin verilmesini) veya istifalarının kabulünü istirham eylemektedirler. Bir taraftan da efradın firarı devamlı muharip mevcudu 60 nefere tenezzül eylemiştir. Keşfe gönderilen süvarileri dahi firar eylemektedir. Ne zabitandan ve ne de efrattan istifade memul değildir. Zabitandan kabil-i istifade olanlarıyla efrattan Türk olanların diğer taburlara, mütebakisi dahi erzak tedariki hususunda istifade edilmek üzere bir bölük halinde cem ve tertibine müsaade buyurulması ehemmiyetle müsterhamdır (arz olunur). Harekât : 998 numara 27.5.34 (27 Mayıs 1918).

V – H
II – 27

6. F. K.
Hüseyin İzzet

31/5/34 (31 Mayıs 1918)

Arşiv No : 4/10481
Dolap No : 251
Göz No : 3
Klasör No : 3678
Dosya No : 349
Fihrist No : 29

G. K. K. ATASE Dşk. Kütüphanesi

Belge No : 1984

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Belge No : 1984

1
C–1084

Karargâh Musul
1/6/34
(1 Haziran 1918)

6. Ordu K. (Komutanlığı)

1. Düşmana dair yeni bir malûmat alınamamıştır. Tayyare raporuna atfen dünkü raporla yanarak sukut ettiği (düştüğü) bildirilen düşman tayyaresi postalarımız tarafından bulunamamıştır. Düşman tayyaresinin aşağıya doğru inip bade (sonra) avdet eylediği tahakkuk etmiştir.

2. Teşkilâtın tatbiki emredilen 25/5/34 (25 Mayıs 1918) tarihinden itibaren kısm-ı küllisi (büyük kısmı) mülga (lağvedilmiş) kıtaattan olmak üzere 272 nefer firar etmiştir.

Firarilerin derdesti için münasip mahallere postalar ikame edilmiş ve lazım gelen tedabir ittihaz edilmiştir.

3. Altıncı Ordu, 13 ncü Kolordu, Fırat Grubuna harekât 1084 numara ile takdim edilmiştir.

K – H
I – 685

18. K. K.
Cafer Tayyar

1
1/6/34
(1 Haziran 1918)

Arşiv No : 4/10481

Dolap No : 250

Göz No : 2

Klasör No : 3633

Dosya No : 142

Fihrist No : 1

6 — تن جی
۷۲۵ — ۲

1
۲۵۸۰ —

د — 2
II — ۲۰

نمره
۱۹۹۱/۶/۸

۶. ا. ر. قرنطینه
4-70987
283
6-7

۱ـ قطعات موجوده سایان رقتی موجوده ساقط گردیده.
بنابراین قرنطینه خشانه خارجه نوزی بخاره توقف و آبی نوزی
خسته و ۴۵۰ قاز وقوع طلبدر. قزاید، طرفنده دردست
ایکلره ایله ده سدج وجیلری صاعه اوغرامه کوا صانیلمشدر.
اثنای مشیده وقتاده قطعاتی غایب کوستریلدی دخی ایچ
مقدارده در. نوکوتن اندی ۱۶. برنجی طابورله تقطع موجودی
اختلام اولنماسی ضمنمادن در. غرکیه اوندن وامکان
داخلنده اعمالیه باشلیقده اوندن محیه بلوکنه برای قرنطینه
موجودی ۱۷۵ دن ۸۸۵ ه واختام بلوکنه برضه قرنطینه
موجودی ۲۲ دن ۲۹ ه نزل اتمشدر. قولاردودن اطاقه
ایدیه نظریه موجوده تقطع درجه ده تقطعات اولدیقدن
عسکردن اوار معاونه اعمه سایه حاضر حاضر کوی.
اثاثه تبدیل برضه تقطعات مقدار مقدوده در.
ضمنا، خشانه سوق ایله قطعات قاره حاضر
ضمنمادن قطعا حایده ایسه آنجه اشراف وتقدیه ایله قبل
اوبرکندن مسلح ۷۰۰ پیاده، ۱۰۰ مادل تقطع ۵۰ اعم
۱۰۰ طوغی نوی اعمه سایه تقطعات اشراف وتقدیه ایچ
اوزره کرکیه سوق صاعه جیلر مرخص.
معاملات: ۷۲۵ و ۱۹۹۱/۶/۷ ج. ن.
غزی

وردی
۱۹۹۱/۶/۹
پ اول

ONKUR ATASEFK Zonguldak

Belge No : 1985

6 – Şifre halli
Şube–2–725
1
2580

Pesve
8.6.334 (8 Haziran 1918)

6 ncı Ordu Kumandanlığına

1. Kıtaat mevcudu şayan-ı dikkat bir surette tenakuz etmektedir (azalmaktadır). Mayıs ayı zarfında hastahane haricinde yüzü mütecaviz vefat ve iki yüzü mütecaviz hasta ve 450 firar vuku bulmuştur. Firariler, her tarafta derdest edilmekteyse de silah ve cephaneleri ziyaa uğramış veya satılmıştır. Esna-yı meşiyette (yürüyüşte) vefat edip kıtalarınca kayıp gösterilenler dahi epeyce miktardadır. Bugün Alay 16. Birinci taburun nısıf mevcudu istihdam olunamayacak zuafadan (zayıflardan) dır. Gayri muharip olan ve imkân dahilinde itina ile bakılmakta olan sıhhiye bölüğünün bir ay zarfında mevcudu 175'ten 115'e ve istihkâm bölüğünün bir hafta zarfında mevcudu 43'ten 29'a tenezzül etmiştir. Kolordudan ilhak edilen bataryanın mevcudu nısıf derecede noksan olduğundan aşairden (aşiretlerden) efrad-ı muavene (yardımcı erler) itası ile cephanesi taşıtılacaktır. Ve muharebe esnasında tebdil-i mevzie (mevzi değiştirmeye) muktedir olamamaktadır. Zuafa, hastaneye sevk edilse kıtaat kadro halinde kalacaktır. Zuafanın (Hastaların) muhafaza-i hayatları ise ancak istirahat ve tağdiye (beslenme) ile kabil olabileceğinden müsellah 700 piyade, 100 makineli tüfek, 50 istihkâm, 100 topçu neferi itası ile nekahatın istirahat ve tağdiye edilmek üzere geriye sevkine müsaade buyurulması müsterhamdır.

V – H
II – 30

Muamelât : 725 ve 7/6/334 (7.6.1918)

6 ncı Kolordu Kumandanı
Hayri

Vürudu
9.6.334 (9 Haziran 1918)
Saat 07.00 evvel

Belge No : 1985

Arşiv No : 4/10481

Dolap No : 251

Göz No : 3

Klasör No : 3677

Dosya No : 341

Fihrist No : 6–7

2. BELGELERİN YORUMU

Irak harekât alanında bulunan birliklerin bölge esasına dayalı seferberlik hazırlıklarının düzenlenmesi 1977 nolu belgede görüleceği gibi Türk olmayan asker mükelleflerin yapılan çağrıya uymadığı veya zorla getirilenlerin alınan bütün önlemlere rağmen ilk fırsatta firar ettikleri mahzurunu doğurduğunu göstermektedir.

Firar edenler, birliklerinden daha ziyade silahlarıyla gitmekte, kendi zaruri ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla 1977, 1978, 1979, 1982 ve 1985 nolu belgelerde görüldüğü gibi eşkıyalık yapmaktadır. Bu durum hem birliğin muharebe gücünü azaltmakta, silah kaybına sebep olmakta ve hem de bu eşkıyayı te'dip için müfrezeler çıkarılmasını dolayısı ile muharebe gücünün daha da zayıflamasına yol açmaktadır. Nitekim 1980 nolu belge, 18 nci Kolordu'nun hastalık, ölüm ve firar nedenleri ile gitgide zayıfladığını göstermekte; gönderilmekte olan ikmal erlerinin artırılması isteğini dile getirmektedir.

1981 nolu belge, Türk olmayan unsurların firar ettiklerini ve bu nedenle iki bölük mevcudunun 15 ere indiğini; bu yüzden bazı taburları lağvederek diğerlerini tamamlamaya çalışıldığını göstermektedir.

Firarlar sebebiyle birliklerin görevlerini yapma olanağı kalmamıştır. 1983 nolu belge hudut taburundaki subayların izin veya istifa suretiyle ayrılmak istediklerini, erlerin firar ettiklerini ve bu nedenle süvari birliklerinden keşif kolu bile çıkarılamadığı; moral düşüklüğünün de etkisi ile gerek subay ve gerekse erlerden tam anlamı ile istifade edilemediği açıkça belirtilmiştir.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

13

[illegible]

[illegible]

[illegible]

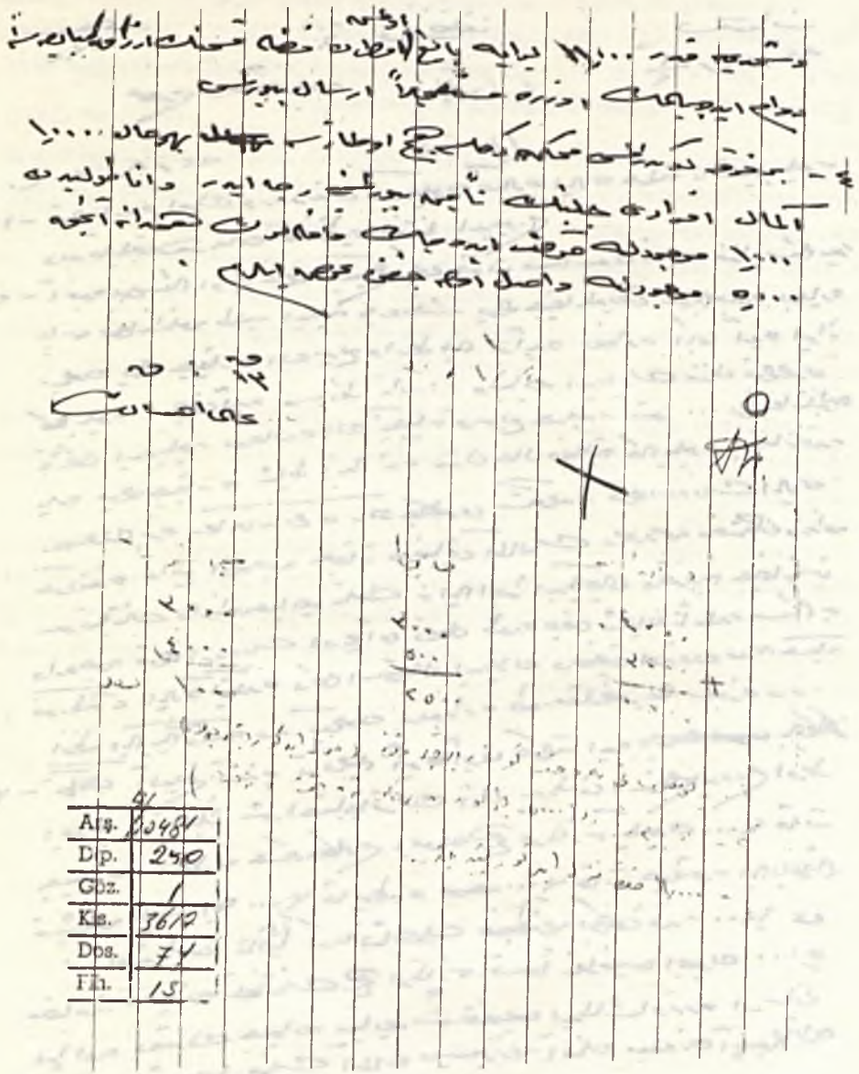

Ş. Halli (Şifre Çözüm) Hemedan
532 3/4–9–32 (17 Kasım 1916)
Mahrem ve müstaceldir
(Gizli ve ivedidir)

6 ncı Ordu Kumandanlığına

C. 30.8.32 (12 Kasım 1916)

1. Kolordu emrin vürudundan (gelişinden) üç gün sonra ileri harekete başlıyabilir. Ve bu kabiliyeti her zaman muhafazaya itina ediyorum (özen gösteriyorum).

2. Ancak bu mesele evvelce arz ettiğim gibi kuvvet meselesinden ziyade menzil (günlük yol ve konak) meselesidir. Başkumandanlık talep edilen (istenilen) paranın yola çıkarıldığını söylemiyor. Bu para bugün yola çıkarsa en seri vasıta ile bir ayda Bağdat'a, iki ayda İran'a gelebilir. Üçüncü ayda vesait tedarik ve mübayaa (araç arayıp bulma ve satın alma) edilerek menzil kolları teşekkül edebiliyor. Bu halde en nikbinane (iyimser) ve seri hesaptır, Şu (...) bulunan İstanbul'dan para yola çıkarsa Şubat iptidasında (başlarında) menzil hal-i faaliyete gelebilir. Bu zamana kadar Rusların bize masarifat (yrh) cekleri meşküktür (şüphelidir). Kolordunun ileri hareketinde vakı olacak cephane sarfiyatı ikmalinin (tamamlanmasının) ve mecruhin (yaralıların) ve hastegân (hastaların) ve erzak sevkiyatının (ulaştırmasının) ve erzak mübayaasının (satın alınmasının) ne ile icra edileceği ve Kazvin'e cephanesiz varacak kolordunun üç ay nasıl duracağı şayanı teemmüldür (etraflıca düşünülmeye değer). Mesele bir fırtına ki ileri gitmekte değil, istihsal edilen (elde edilen) vaziyeti uzun müddet hissiyatı muhafaza eyliyebilmektedir. Bugün biz burada durmaklığımız bile mucizedir (olağanüstüdür).

3. Tehalükü aldığım anında Tufsil'e ayrı ayrı hareket edebilmekliğimiz için müstacelen şu ihtiyacatımızın izale buyurulmasını (giderilmesini) istirham ederim. Evvela, çıplak olan askerciklerim için hiç olmazsa yeniden 4.000 kat kışlık elbise ile 3.000 kaput ve 3.000 kat çamaşır ile pamuklu mintan gönderilmesini, saniyen, Kirmanşah'ın zaptından bugüne kadar 1.200'zü mütecaviz (aşkın) hayvan telefatının hiç olmazsa kısmen telafisi (karşılanması) için 5.000 liralık nakdin, hayvan mübayaasına tahsis edilmek üzre irsali (gönderilmesi), salisen (üçüncü olarak), iaşe masarifinin (giderlerinin) Alman misyonundan alınan meblağdan (paradan) açık kalan ve şimdiye kadar 11.000 liraya baliğ olmuş olan fazla kısmının erzak mübayaasına devam edebilmek üzere müstacelen irsal buyurulması.

Belge No : 1986

4. Bir fırka gönderilmesi mümkün değilse hiç olmazsa behemehal (mutlaka) 1.000 ikmâl efradı celbinin temin buyurulmasını rica eder ve Anadolu'dan 1.000 mevcutla hareket edecek kafilelerin Hemedan'a ancak 5.000 (500 olması muhtemeldir) mevcutla vasıl olacağını arz eylerim.

1/4–9–32 (17 Kasım 1916)

13 ncü Kolordu Kumandanı
Ali İhsan

Kışlık elbise	Kaput	Çamaşır
4.000	3.000	3.000
3.200	500	4.000
800	2.500	1.000 fazla

1. Bu melbusatı (giyecek eşyasını) ne vakit gönderileceği hakkında (menzil ile görüşülecek)

2. Levazım reisi ile (5.000 lira gönderilecek mi, ne vakit ve ne kadar)

3. 11.000 hakkında menzil ile görüşülecek.

Arşiv No : 4/10481

Dolap No : 250

Göz No : 1

Klasör No : 3617

Dosya No : 74

Fihrist No : 13

ATASAM

Belge No : 1987

autiphanesi

Belge No : 1987

Evrak Numarası/111 27 Temmuz 1917

18. Kolordu Harp Ceridesi Vesaik-i Harbiye dosyasına müteallik evamir (ilgili emirler) ve hususatı mühimme (önemli konular)

Vesaik-i Harbiye dosyasında sıra numarası (23)

On sekizinci Kolordu Kumandanlığına

1. Tikrit mevziinin teftiş buyurulduğu gün tahkimat üzerinde takviye ve ikmal için emir buyurulan aksamın (kısımların) kazma küreklerle yapılacak kısm-ı azamı (çoğunluğu) yapıldı ve yapılmaktadır.

Bilhassa beşinci mıntıkanın sol cenahında bu mıntıkanın cephesini yan ateşine alabilecek kuvvetli tahkimat vücuda getirilmiştir. Yine bu mıntıkada müteferrik mahaller birbirine siper ve muvasala (bağlantı) hendekleriyle raptedilmiştir. Dördüncü mıntıkada meydan-ı endahtı (atış alanı) az olan yolu, Ortadere'yi döğebilmek üzere siperler yapılmış ise de henüz arkadaki siperler yükseltilmemiştir.

Üçüncü mıntıkada cephenin düz kısımları önüne yan ateşi yapacak saplar inşa edilmiş İrtibattepesi ve Sarıtepe civarlarında yalınkat olan tahkimata ikinci ateş hattı yapılmakta bulunmuştur.

2. Topçu mevaziinin inşasında Fırka Karargâhı efradıyle muavenet (yardım) edilmesine rağmen henüz emredilen mevazi ve tarassut mahallesi inşa ve ikmal edilemedi.

3. Top ve makinalı tüfek mevzilerinin üzerini örtmek hususunda bu arazinin toprağı ve malzemenin metin olmaması tesiriyle Felahiye tecrübelerinin hüsn-ü netice (iyi sonuç) vermediği toz ve toprak dökülen topun temizlenmesinin pek külfetli ve saatlarca emek sarfını ve atış inkıtaını (ateşin kesilmesi) mucip olduğu (gerektirdiği) ve binaenaleyh muharebe halinde yalnız cephane ve neferlerin üzerleri örtülerek top ve makinalı tüfeklerin açık bırakılması ve bu iki kıymettar silahın muhafazasını yakın olarak müteaddit mevziler vücuda getirilmek ve tanınılınca geceleyin veya müsait zamanlarda tebdili mevzi ettirmek suretiyle tatbik ve telâfi edilecektir.

4. Her sipere ve bütün aksam-ı tahkimiyeye levha koymak mümkün olamadı. Endaht'ta sarf edilen cephaneler sandıksız ve döküm halinde olup mevcutları da iade edileceğinden bu cihetten istifade olmadığı gibi Tikrit'ten tahsis edilen evlerde de tahta yoktur. Teneke ve saç levhada mefkut olması (bulunmaması) hasebiyle yapılamadı.

GNKUR ATASE Bşk. Kütüphanesi

Belge No : 1987

Kerpiçler üzerine yazılan numaraları top toprak silmekte ve bozmaktadır. Herhalde tahta, mukavva, saç levhaya ihtiyaç bulunduğundan paşa hazretlerinin teşrif buyurdukları keleklerde (sal) tahtaların bu husus için fırkaya itasına müsaade buyurulmasını istirham eylerim.

5. Su için de küpler vürud etmedi. Şimdiye kadar Musul'dan gönderilen matra kadar testicikler olup bu da matrasız efrada verilmektedir. Bilhassa sudan uzak olan 43 ncü Alay için bu küplere halihazırda bile ihtiyacı olduğundan 30 küpün lütfen celp ve itasına (getirtilip verilmesine) müsaade buyurulması maruz ve müsterhamdır efendim.

52 nci Fırka Kumandan Vekili
Abbas Hilmi

Arşiv No : 4/10481
Dolap No : 250
Göz No : 1
Klasör No : 3621
Dosya No : 91
Fihrist No : 28

Belge No : 1988

A	4-10481
D	34
F	4-7

Belge No : 1988

Numara
68

23.8.33 (23 Ağustos 1917)

Ordu Erkân-ı Harbiye Riyasetine

1. Ayın 21 nci günü yeniden 70 kuyu ihzar olunmuştur (hazırlanmıştır).

2. Ayın 22 nci günü direk gelmediğinden yine kuyu hafriyatına (kazılmasına) devam edilip 87 kuyu daha ihzar olunmuş ve Avinat'a kadar kuyular ikmâl edilmiştir (tamamlanmıştır).

3. 77, 70, 87 cem'an 234 kuyu (20 kilometre) mevcut olduğu halde gerek Derbeziye'den Demirkapı'ya ve gerek Demirkapı'dan Telülhava'ya iki gündür direk gelmemiştir. Demirkapı'daki sevkiyata memur zabitimiz tarafından verilen malûmatta (bilgide) dün üç otomobil Demirkapı'dan Musul'a hareket etmiş, ikisine benzin, birine otomobil kollarına ait tahta vesaire eşya tahmil olunmuştur (yüklenmiştir). Evvelisi gün de keza bunun gibi bir otomobil ile nakledilen direkler esasen bize kâfi gelmiyor. Böyle arasıra hiç gelmez ise bittabi günlerce intizara (beklemeye) mecbur kalınacaktır.

4. Ayın 21 nci günü akşamı bölükle Telülhava kuyusu civarına gelmiştim. Mahall-i mezkûrda (adı geçen yerde) iki kuyu mevcut olduğu halde bir saat sonra her iki kuyununda suları bitti. Oradaki Afrika taburu efradına soruldu. Bir saat sonra tekrar su birikeceği malûmatı verildiği halde lüzumu kadar su toplanmadı. Sabaha kadar intizar olunarak hayvanata kâmilen (tümüyle) su verilemedi. Bilmecburiye (zorunlu olarak) dün öğleden sonra bölükle Avinat'a hareket ettim. Direklerin vürudunda (gelişinde) Telülhava'ya bir müfreze göndererek direk ve telleri ikmâl ettireceğim.

5. Bugün efrada istirahat verilerek tathiratla iştigal edilecek (temizlikle uğraşılacak), yarın lüzumu kadar direk gelmediği halde Hekene istikametinde (doğrultusunda) kuyu hafriyatına (kazılmasına) devam olunacağı maruzdur (arz olunur).

Ordu Telgraf Bölüğü Kumandanı
Mülâzım (Teğmen)
İmza
(Okunamadı)

İmza (okunamadı)

Belge No : 1988

Arşiv No : 4/10481

Dolap No : 251

Göz No : 3

Klasör No : 3675

Dosya No : 331

Fihrist No : 4–7

٦٦٨

٨	4-10481
٥	341
٣	12-2

موصل ٢٢ - ١٠ - ٢٠

آلتنجی اردوی همایون ارکان حربیه ریاستی علیه سنه ١٣٣٥

کفریده کی اون اوچنجی طیاره بلوکلری وسائط نقلیه سی نقصانه اولدیغندن معاذ الله برمرجعت وقوعنده موجود طیاره مالزمه سی کاملاً یرنده قاله جغندن بورالرینه نقل قابل اولمه مع حیوانات وقومشوم بسع عدد آرابه لر قطعاتنه دیرلمسی خصوصنه ایجاب ایدنلر امر وحواله بورلمسی معروضدر.

آلتنجی اردوی همایون طیاره قطعاتی قومانداناً یکباشی

Hartlaubdorff

Belge No : 1989

Altıncı Ordu-yu Hümayun
Umumi (Genel) evrak
Adet : 12925
668

Musul : 20.10.33
(20 Ekim 1917)

Altıncı Ordu-yu Hümayun Erkân-ı
Harbiye Riyaset-i Aliyesine

Kefri'deki On üçüncü Tayyare Bölüğünün vesaiti nakliyesi (taşıt araçları) noksan olduğundan maâz-Allah (Allah korusun) bir ricat vukuunda (çekilme halinde) mevcut tayyare malzemesi kâmilen (bütünüyle) yerinde kalacağından buralarına (bunlara) mahal kalmamak (bu durumlara düşmemek) üzre maa hayvanat ve koşum (hayvan ve koşumlarıyla beraber) beş adet arabanın kıtaatımıza (birliğimize) verilmesi hususuna icab edenlere emir ve havale buyurulması maruzdur (arz olunur).

Altıncı Ordu-yu Hümayun Tayyare Kıtaatı
Kumandanı
Binbaşı
İmza Okunamadı
(Altıncı Ordu Tayyare Kıtaatı
Kumandanlığı Mühürü)

Arşiv No : 4/10481

Dolap No : 251

Göz No : 3

Klasör No : 3675

Dosya No : 334

Fihrist No : 12–2

تلغراف نامه

A	4/10481
B	254
F	24-1

غرضی	نومرسی	کلمه سی	تاریخی			آلندیغی محل		تاریخ	ساعت	امضا
صادره	٦٦٦	٤٠	ساعت — اول — مکرر	حکومت ظاهراً عدم اتفاق طولای برکونا مسئولیت قبول ایتمز	کوفرانس شتابیه	کشیده اولنه بیلمز			اول — مکرر	

Belge No : 1990

Telgrafname

Mahreci (Çıkış yeri) : Sâlâhiye
Numarası .....: 622
Kelimesi .....: 40
Saati .....: 2 (1400)
Adet .....: 10604

Altıncı Ordu Kumandanlığına

C. 7 Teşrinisani 333 (7 Kasım 1917) tarih 561 numaralı şifreye :

Emr-i samileri muktazası (yüksek emirleri gereği) Kolorduca da aynı surette teemmül olunarak (düşünülerek) suyun halihazır miktarı hakkında keşif yaptırılmaktadır. Kıtaat kademe ile ve su menabiine (kaynaklarına) göre sevk ve ikame olunacaktır (gönderilecek ve yerleştirilecektir). İlk kademe olarak bir taburla bir makinalı bölük ve bir takım topçu sevk olunmuştur. Bakiyenin (Kalanının) pey-der pey tahrik ve ikamesinden (birbirinin ardı sıra hareket ve yerleştirilmesinden) sonra netice arz olunacaktır ferman. 8 Teşrinisani 333 (8 Kasım 1917).

13 ncü Kolordu Kumandanı
Salahattin

Arşiv No : 4/10481
Dolap No : 250
Göz No : 1
Klasör No : 3623
Dosya No : 101
Fihrist No : 24–1

شیخ زاده علی نومرو
شم
٢٢٥

٥٠٥٦٨١

٢٨ . خزیران
٢٢٢ / ١١ / ٢

١٤ ایلول

١ - نشریه‌نك ظرفنده هوالرك صغوفلری و افرادك اكثریتی سرعورت ایده‌یه جك درجه‌ده جبلاً خلقی قبول ایدوبده احوال صحیه‌سی جیدی حللدار ایتدیكی . بو كه نشریه اول‌ده برآیلغه خسته بلكوتی ایچون ٧٩٢ نفر ایكن نشریه‌نك بدمی ایكنجی خسته موجودی ١٠٢٩ ه بالغ اولدی . بونكله برابر بو كه برای ظرفنده عموم وفات ١٨ نفر ایكن نشریه‌نك بدمی ایكنجی دفعه بو مقدار درجه‌سنی تزاید ایدرك (٧٢) ایدی یه جیقدی . بو سه بولدك سبب یكانه‌سی افرادك جبلاً دچار اولدقلری ده فوقالعاده صغوقه اولمشدر . دها نشریه‌نك بو كه احوال صحیه بودرجه حللدار اولورسه ایدوده خسته‌لك و وفیات مقداری جیلی ترقی ایده‌جكندن فرقه‌لرك مراجعات سوایه‌سی ایله طلب ایتدكلری ایسه وجهاً شو احتیاجاتی تكدار تنظیم و تنزیل عرضه ایدیم

٢ - قطعاتده جه صغیری به تنزل ایدن حیوانات احتیاجی ، افرادك آرته‌یا نظری ، الات طوریه‌سی ، مطهری اولمشدر ده جبلاً دچار تزبید ایتدیرمك بواوج قسم تجهیزاتك ده المكنه عنایت سورلمسی مفروضه‌سنی شعبه‌نك (٢٢٥) نومرولی یازیسنده .

٢٨ . ٥ .
جعفر طیار

٢٢ / ١٢ / ١

صورتی الزرجه تاریخ جه
اصلی نجه
روسیه‌كی ... لوندی

Belge No : 1991

Şifre halli
Numro
Şube
425

18. Kolordu Karargâhı
26/11/333
(26 Kasım 1917)

Altıncı Ordu Kumandanlığına

1. Teşrinisani zarfında havaların soğuması ve efradın ekseriyetle setr-i avret edemeyecek (ayıp yerlerini örtemeyecek) derecede çıplaklığı kolordunun ahval-ı sıhhıyesini haylı haleldar etti. Geçen teşrinievvelde bir aylık hasta yekûnu ancak 792 nefer iken, teşrinisaninin yirmi ikisinde hasta mevcudu 1039'a baliğ oldu. Bununla beraber geçen bir ay zarfında umum vefat, 18 nefer iken teşrinisaninin yirmi ikisine kadar bu miktar dört misli tezayüt ederek 72'ye çıktı. Bütün bunların sebeb-i yegânesi (tek sebebi) efradın çıplak, gecelerin de fevkalade soğuk olmasıdır. Daha teşrinisanide iken ahval-i sıhhiye bu derece haleldar olursa ileride hastalık ve vefiyat (ölüm) mikdarı hayli terakki edeceğinden fırkaların müracaat-ı mütevaliye (devamlı müracaat) ile talep ettikleri elbise ve çamaşır ihtiyacatının tekrar nazar-ı atufet-i devletlerine (yüksek görüşlerinize) arz ederim.

2. Kıtaatda hadd-i asgariye tenezzül eden (en düşük düzeye inen) hayvanat ihtiyacı, efradın arka çantası, ekmek torbası, matarası almaması da hayliden hayliye tezyit ettiğinden bu üç kalem teçhizatın da ikmaline inayet (yardım) buyurulması maruzdur. Şifre beşinci şubenin (425) numarasıyla yazılmıştır.

4
1/12/33 (1 Aralık 1917)

18. K. K.
Cafer TAYYAR

sureti alınarak vesaiki harbiye dosyası için
aslı birinci şubeye gönderilecektir.

Arşiv No : 4/10481

Dolap No : 250

Göz No : 1

Klasör No : 3626

Dosya No : 113

Fihrist No : 14

١٢ . قونا[illegible]

١٢/١١/١٣٢٤

١١٢٨٦

استنبول اردو قومانداناغه

١ - سنهٔ حالیه ظرفنده قول اردوسنه قیشلق البسه و قایوط نامیه‌سی ویرلمه‌مشدر . اردو
کوملك اولمه‌سندن دولایی بك اوچ بك اردو کوملك و طقوز بیك فاتحه کوملك اولمق
بو موجود بر سیاره کافی دکلدر . افرادك قمی اعظمی تمه اوزرینه یازلو
و یاماقلی البسه ایله کیجه‌لرك قالقنده در .

١٥٤٦١

٢ - دیارنه ایسالانی ایچه قول اردوی اداره مشعر اولمه جهتی ملاحظه‌سیله کرکوکده فقرای
نسوانه یاپدیرمه و یوندن ایچك تابیرمه دخی بونك ایچه او دستکاهلرنده کوملك ، اردو
و اعمالخانه ده البسه یاپدیرمه تشبثلرم قول اردونك نظمنه بونلره بر اعانه‌نك
حدود لفقرا صندلی افرادی دخی بالتوسیع قول اردونك یانه ده کی افراد اجتماعی
اولمنا حسنی تأمین ایچون قول اردو امریه اعلای ١٦/ نیسان/ ١٣٢٤ تاریخ و ١٠٩٠٨
نومرو ایله استدعام ایتمشدم . هنوز اراده‌لری شرف وارد ایتمشدر .

٣ - ملبوسات و تجهیزات احتیاجك عینا اعظمسنه امکانه وارسه تأمین و قول اردو
جانبنده ده احتیاج وارسه تصدیق نقد تصدیق نوط اولمق ده تخصیصات مقتضیه
اعطاسی بیورلمق حالده موصل کرکوك اعلاخانه‌لرنده بالخاصه قیوط ایچه بر مقدار
یازلو و یا قیشلق البسه ایسالی و اعلاخانه‌نك قول اردو امریه نومرلی مقتضیه
ایجابایدنلره اراده و انشاء بیورلمق دخی بجهتنك اوه بر بیك اچون کفایه‌لی نومرو ایله
مقدر قلنمشدر .

١٢ . م .
صالح الدین

٢٢/١١/٢٩

	4/10481
D	258
F	45

٢٩/١١/٢٢

Belge No : 1992

Şifre halli
Numro
Şube : 4
11386
Altıncı Ordu Kumandanlığı
Umumi evrak
Adet : 15261

13. Kolordu Kumandanlığından
27/28.11.333
27/28 Kasım 1917

Altıncı Ordu Kumandanlığına

1. Sene-yi haliye (bu sene) zarfında kolorduya kışlık elbise ve kaput namıyle bir şey verilmemiştir, Don gömlek olarak verilen üç bin don gömlek ve dokuz bin fanile gömlek olup bu mevcut bir miada (belirli kullanma süresi) kâfi değildir. Efradın kısm-ı azami ten üzerine yazlık ve yamalı elbise ile geceleri kalmaktadır.

2. Dersaadet irsalatıyla (İstanbul'dan gönderilenlerle) kolorduyu idare müteassir (zor, güç) olacağı mülahazasıyla Kerkük'de fıkaray-ı nisvana (yoksul kadınlara) pamuk ve bundan iplik yaptırarak bununla ev tezgâhlarından gömlek, don ve imalâthanede elbise yaptırmak niyetindeyim. Kolordunun mıntıkasında bulunan bu imalathanenin mahdud-ül miktar (kısıtlı) Mendeli efradın değil bittevsi (çoğaltarak, genişleterek) kolordunun Bane'deki efradın içtima olunmamasını temin için kolordu emrine itası (verilmesi) 16 Teşrinisani 333 (16 Kasım 1917) tarih ve 10908 numro ile istirham etmiştim. Henüz bir iradeleri şeref varit etmemiştir.

3. Melbusat ve teçhizatı ihtiyacının aynen itasına imkân varsa temin ve kolordunun çalışmasına da ihtiyaç varsa nısfı nakit, nısfı not olarak (yarısı para, yarısı kağıt para) tahsisat-ı muktaziye ita buyurulması (yeterli ödenek verilmesi), halen Musul ve Kerkük imalathanelerinden bilhassa kaput ile bir miktar yazlık veya kışlık elbise irsali ve imalathanenin kolordu emrine tevdii hususunda icap edenlere irade ve işar (emir ve duyuru) buyurulmasını dördüncü şubenin on bir bin üç yüz seksen altı numrosuyla maruzdur.

Şifreyi Halleden
29/11/333 (29 Kasım 1917)
Süvari
M. evvel (üsteğmen)
Ahmet Hamdi

13 ncü Kolordu Kumandanı
Salahattin

H/1 29/11/33 (29 Kasım 1917)

Arşiv No : 4/10481

Dolap No : 250

Göz No : 1

Klasör No : 3626

Dosya No : 116

Fihrist No : 45

A	4-10481
D	1/50
F	4-7

حل ایدن	تاریخ حلی
	٤٤/٦/١٩

١٨ ق .

النجي اردوسنه اعزام

٤٤/٦/١٨

١ – قطعات حيواناتك اكثريسي تراولماسنه و موجود قالانلرك خدمت كوره بيلمك درجه ده رجاء بولنمسنه و صوك ايتدكلري افراد ارزاق احتياجه كافي كلمه مستند طولايي حيواناتك مخصوصاً ريك بر محتمل اولق بايله ده افراده بيرلكه مجبور قالنمسي و بويوزدنه بالكز طوبچي حيواناتيله بنكلاده مكزلي تصلح حيواناتك اريه ويريلرك مكاريلرك اولملاريله ده اداره ايدلمسي بناءً موصنعده بوصانه قطعات سالدنه صودارزاقي مشكوك ايتوبه زياده مشكلاته معروض قالمشدر .

بو مشكلات تخفيف ايتوبه الملي برجي فرقه وضع ايتمشده ١٥/٦/٤٤ ده بر وجه آتي تبديلات يابلمشدر :

١ – بالايج ، عبيه الدين منطقه سنده موجود الاي ٤٤ ايله برجي صحرا ، درجي اوديجقيل اوبوسي ، النجي ١٥ نك اوبوسي تطبيق اتمشلر . الاي ٤٤ صاغلده بالايج ده ده . الاي دكر طوبراق آتي و صحيتيرنده ده . بالاده تذكر نظريلرك صوك قيلنمشدر . كوسترلمه برلرده ده . الاي ٤٤ قرارگاهيله مكرطوبلوك واردي فرقه ده ٥١ قرارگاهنده ده .

ب – الاي ٧ و الاي ٦ قلعة البقه اوبه كيتوه سالدنه و صاغ سالده رجله كلانده اردوگاهه كيرمشلردر . فرقه قرارگاهي استحكام بلوكي مقوله ده اداره ايدر . صحه بلوكي و انكجي ده قتي آتي برنده ده .

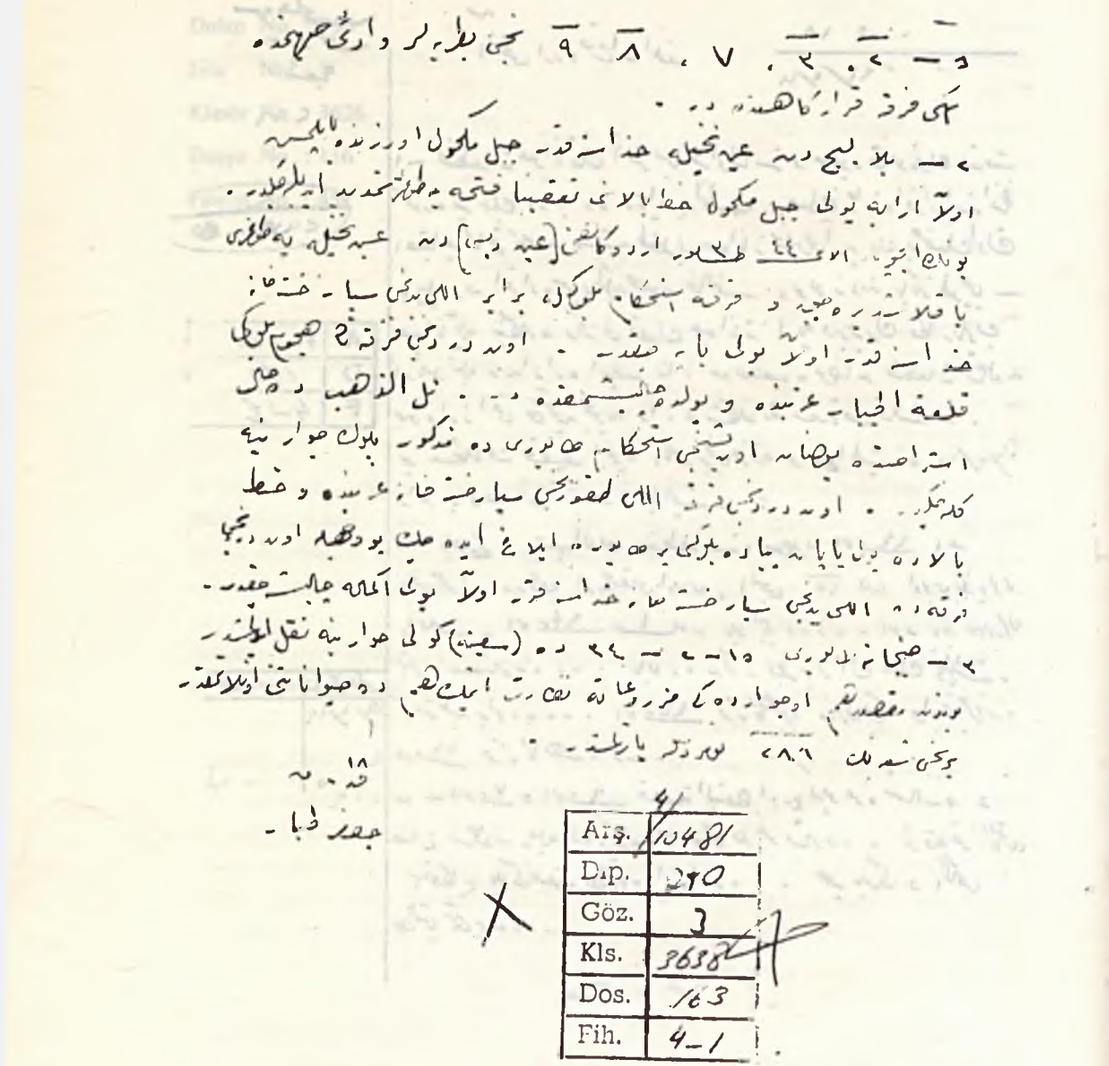

Ş. halli
1. Şube
286
1
N--298

18. K.
18.2.34 (18 Şubat 1918)

Altıncı Ordu Kumandanlığına

1. Kıtaat hayvanatının ekserisi mürd olmasına (ölmesine) ve mevcut kalanların hizmet göremiyecek derecede duçar bulunmasına (hastalığa tutulmasına) ve son zamanda efrat (erat) erzakının ihtiyaca kâfi gelmemesinden dolayı hayvanata mahsus arpanın bir kısmının un yapılarak efrada yedirilmeğe mecbur kalınmasına ve bu yüzden yalnız topçu hayvanatı ile bineklere, makinalı tüfek hayvanatına arpa verilerek mekkârilerin otlatılarak idare edilmesine binaen (edilmesinden ötürü) mevzide bulunan kıtaat sahilden su ve erzakını taşımak için ziyade müşkilâta maruz kalmıştır.

Bu müşkilâtı tahfif (güçlükleri azaltmak) için 51 nci fırka (tümen) vaz-ülceyş'inde (konuşunda) 15.2.34 (15 Şubat 1918)'de ber-veçh-i ati tebeddülat (aşağıdaki değişiklikler) yapılmıştır :

a) Bilâliç, Ayneldis mıntıkasında mevcut 44 ncü Alay ile Birinci Sahra, Dördüncü Onbuçukluk Obüs, Altıncı 15'lik Obüs Bataryaları bırakılmıştır. 44 ncü Alay Birinci Tabur Bilâliç'tedir. Alayın diğer taburları eski vaziyetlerindedir. Bâlâ'da mezkûr (yukarıda adı geçen) bataryalar en son vaz-ülceyş'te gösterilen yerlerdedir. 44 ncü Alay Karargâhıyla Makinalı Bölüğü Vadi-i Cehennem'de, 51 nci Fırka Karargâhındadır.

b) 7 nci Alay ve 9 ncu Alay Kal'at ül-bent'in üç kilometre şimalinde (kuzeyinde) ve sağ sahilde Dicle kenarında ordugâha girmişlerdir. Fırka karargâhı, İstihkâm Bölüğü, Telefon Takımı da oradadır. Sıhhiyye Bölüğü ve Ekmekçi Takımı eski yerindedir.

c) 2, 3, 7, 8, 9 ncu bataryalar Vadi-i Cehennem'de eski fırka karargâhındadır.

2. Bilâliç'ten Ayninahile hizasına kadar Cebel-i Mekhul üzerinden yapılmış olan araba yolu Cebel-i Mekhul hatt-ı bâlâsını (tepelerin en yüksek noktasından geçen hayali çizgi) takiben (izleyerek) Fetha'ya doğru temdit edilecektir (uzatılacaktır). Bunun için 44 ncü Alay 3 ncü Tabur Karargâhını Aynidis'den Ayninahile'ye doğru yaklaştıracak ve Fırka İstihkâm Bölüğü'yle beraber 57 nci Seyyar Hastahane hizasına kadar olan yolu yapacaktır. 14 ncü Fırkanın Hücum Bölüğü Kal'at ül-Cebbar garbinde (batısında) ve yolda çalışmaktadır. Tel-lül Zehip'de hali istirahatta bulunan 15 nci İstihkâm Taburu da

Belge No : 1993

mezkûr bölük civarına gelecektir. 14 ncü Fırka; 59 ncu Seyyar Hastahane garbinde hatt-ı bâlâda yol yapan piyade bölüğünü bir tabura iblağ edecek (çıkaracak) ve bu vechile 14 ncü Fırka da 57 nci Seyyar Hastahane hizasına kadar olan yolu ikmale (tamamlamaya) çalışacaktır.

3. Cephane Taburu 15.2.34 (15 Şubat 1918)'te (Saiyne) gölü civarına nakledilmiştir (getirilmiştir). Bundan maksat hem o civardaki mezruata (ekinlere) nezaret etmek, hem de hayvanatı otlatmaktır.

Birinci şubenin 286 numarasıyla yazılmıştır.

18. K. K.
(18 nci Kolordu Kumandanı)
Cafer Tayyar

Hal eden	Tarihi halli
İmza	19.2.34 saat 4.50 sonra
(okunamadı)	19 Şubat 1918 16.30

Arşiv No : 4/10481

Dolap No : 250

Göz No : 3

Klasör No : 3638

Dosya No : 163

Fihrist No : 4–1

2. BELGELERİN YORUMU

Yeterince Lojistik desteğin yapılamadığı birliklere mahallinden tedarik edilerek iaşelerinin temini için para verilmekte idi. 1986 nolu belge, bu paranın zamanında ve muntazaman gönderilememesi halinde birliklere verilen taktik ve stratejik görevlerin yapılamadığını; ileri hareketin sağlanması için gerekli lojistik desteğin şart olduğunu veya bunu sağlayacak paranın verilmesi gereğini göstermektedir.

Su yokluğu birliklerin tertibine büyük ölçüde etki yapmaktadır. 1990 nolu belgede görüleceği gibi birliklerin su kaynaklarına parti parti gönderilmesi zorunda kalınmıştır.

Ayrıca, 1993 nolu belgede görüleceği gibi su sağlama zorluğunu gidermek için birliklerin parçalanması yoluna gidilmiş, yiyecek maddelerinin sağlanamaması erlerin; hayvan ihtiyacı için temin edilen arpaları yemelerine yol açmış ve bu nedenle kollarda mevcut hayvanların otlatılmasıyla yetinilmesi cihetine gidilmiştir. Bu durum, nakliye kollarının taşıma gücünü önemli ölçüde aksatmıştır.

İngiliz birliklerinde motopompalarla suyun ta mevzilere kadar gönderilmesine karşılık, 1987 nolu belgede görüldüğü gibi birliklere küp; matarasız erlere, matara yerine küçük küçük testiler dağıtılmış olduğu gibi geceleri bu küplerin doldurulması da bir sorun olmuştur.

Su ihtiyacının karşılanması için kuyucu müfrezeleri ile birliklerin yakınında su kuyuları kazılması yoluna gidilmiş, 1988 nolu belgede görüldüğü üzere gerek malzeme noksanlığı ve gerekse kuyuların verimsizliği bu ihtiyacın da tamamen giderilmesi sağlayamamıştır.

Birliklerin melbusat ihtiyacı, büyük bir problem olmuş; 1991 nolu belgede görüldüğü gibi kasım ayında bile 18 nci Kolordu erlerinin çamaşırsız ve elbisesiz olmasından dolayı hastalanmış ve muharip gücü düşmüştü. Aynı durum İran yaylalarında ve özellikle kişi çok çetin geçen Zağros Sıradağlarındaki 13 ncü Kolordu'da da görülmektedir. 1992 nolu belgeden anlaşılacağı gibi kıtalarca el tezgâhlarında imalata geçilmesine çalışılmakta; bu hususun sağlanabilmesi için para gönderilmesi istenilmektedir.

Birliklerin nakil araçları çok noksandı. Yer değiştirme halinde kıtaların üzerindeki eşya ve malzemelerin naklinde müşkülat çekiliyordu. 1989 nolu belgede görüleceği gibi Kefri'de bulunan 3 ncü Uçak Bölüğü'nün ulaştırma araç noksanlığından ötürü yer değiştiremeyecek durumda olduğu anlaşılmaktadır.

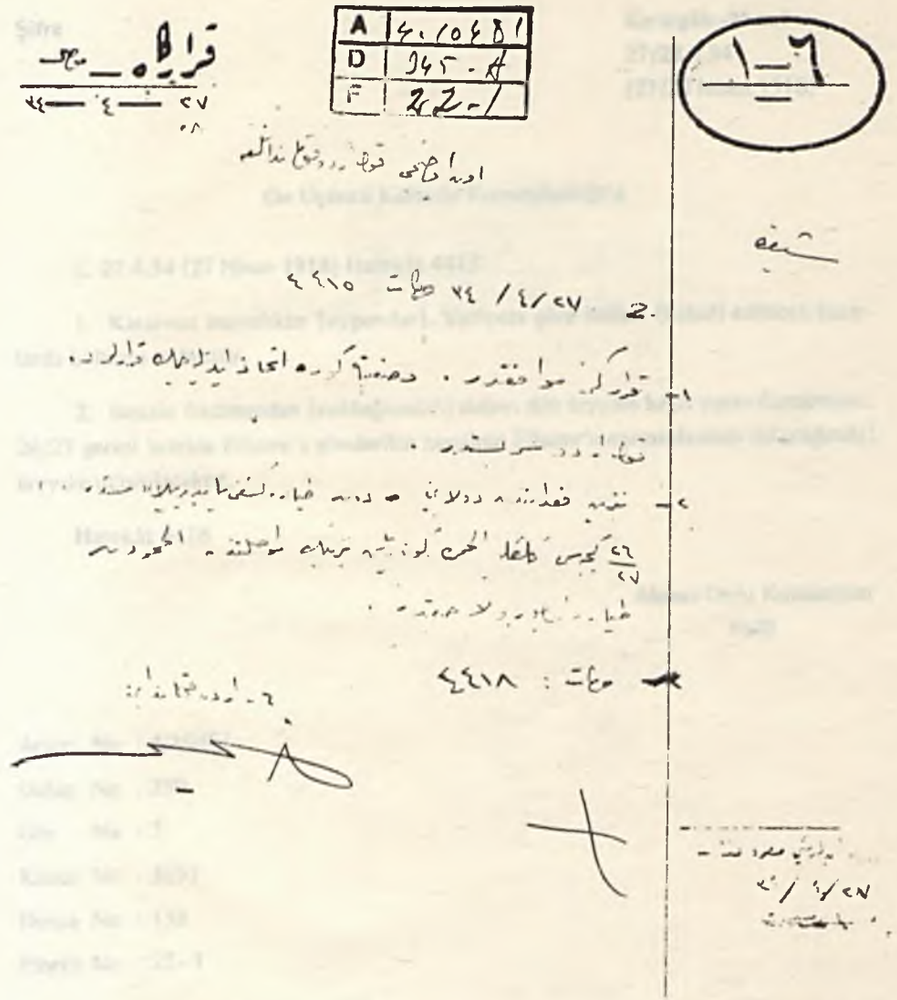

Belge No : 1994

Şifre

Karargâh–Musul
27/28.4.34
(27/28 Nisan 1918)

On Üçüncü Kolordu Kumandanlığına

C. 27.4.34 (27 Nisan 1918) Harekât 4415

1. Kararınız muvafıktır (uygundur). Vaziyete göre ittihaz (kabul) edilecek kararlarda kolordu serbesttir.

2. Benzin fıkdanından (yokluğundan) dolayı dün tayyare keşfi yaptırılamamıştır. 26/27 gecesi kelekle Elhamr'a gönderilen benzinin Elhamr'a muvasalatında (ulaştığında) tayyare uçurulacaktır.

Harekât 4418

Altıncı Ordu Kumandanı
Halil

Arşiv No : 4/10481
Dolap No : 250
Göz No : 2
Klasör No : 3632
Dosya No : 138
Fihrist No : 22–1

Ş. edildiği maruzdur.
27.4.34
(27 Nisan 1918)

Ahmet Hamdi

A	4-10481
D	341
F	28-4

GNKUR
ATASE Bşk.
Kütüphanesi

Belge No : 1995

Tezkere/13010
22.10.33 (23 Ekim 1917)
gönderildi

22.10.33
(22 Ekim 1917)

Menzil Müfettişliğine

13 ncü Kolordu Kumandanı General Ali İhsan'ın binek otomobilinin benzini hiç kalmamıştır. Bugünlerde sık sık gezmek mecburiyetindedir.

Bin kilo benzinin Kerkük'e gönderilmesi ve inbası (bildirilmesi) rica olunur.

Altıncı Ordu Kumandanı
İmza
okunamadı

Tebliğ edilmiştir (Duyurulmuştur)
23.10.33 (23 Ekim 1917)

Müteferrikaya (Çeşitli işlere)

Arşiv No : 4/10481

Dolap No : 251

Göz No : 3

Klasör No : 3675

Dosya No : 334

Fihrist No : 18–4

2. BELGELERİN YORUMU

Irak ve İran bölgelerinde zengin akaryakıt kaynaklarının bulunmasına rağmen, o dönemde işletilme cihetine gidilmemiş olması ve bu ihtiyacın yurt dışından sağlanması, gerek uçak ve gerekse motorlu nakliye kollarının işlemesini olumsuz yönde etkilemiştir. 1995 nolu belgeden anlaşılacağı gibi benzin yokluğundan dolayı Orduca bile uçak keşifleri yaptırılamamıştır.

Benzin yokluğu, yalnız uçakların keşif hizmetlerini engellememiş 1994 nolu belgede görüleceği gibi kolordu komutanlarının bile birliklerini denetleme hizmetlerini yapamamasına neden olmuştur. Benzin ikmalinin zamanında yapılmaması esasen mahdut olan motorlu kolların da felce uğramasına sebep olmuştur.